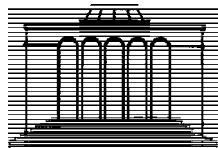

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴՈԿՏՈՐ
ԿԼԻՄԵՆՏ ԱՄԱՍԻԱՅԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԻ
ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ

**НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК
РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ
ИНСТИТУТ ИСТОРИИ**

**БИБЛИОГРАФИЯ
ТРУДОВ
ДОКТОРА ИСТОРИЧЕСКИХ НАУК
КЛИМЕНТА АМАСИЯЕВИЧА
АРУТЮНЯНА**

**ИЗДАТЕЛЬСТВО “ГИТУТЮН” НАН РА
ЕРЕВАН 2010**

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ**

**ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴՈԿՏՈՐ
ԿԼԻՄԵՆՏ ԱՄԱՍԻԱՅԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԻ
ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ**

**ՀՀ ԳԱԱ «ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ 2010**

Մատենագիտությունը հրատարակության է
երաշխավորել ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի
«Հայ գինվորականության պատմության»
թեմատիկ խումբը

Կազմողներ՝ Գ.Ն. Հարությունյան
Կ.Ա. Հարությունյան
Составители: Г.Н. Арутюнян
К.А. Арутюнян

© ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատարակչություն, 2010

ՄԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

МОНОГРАФИИ

1. 51-րդ ԳՎԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԻՎԻԶԻԱՅԻ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՈՒՂԻՆ – Ե., 1980, Հայկ. ՍՍՀ ԳԱ հրատ., 8,25 մամուլ, 132 էջ:
2. ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԸ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱԿԻԱՅԻ ԱԶՍԱԳՐՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՄՂՎԱԾ ՄԱՐՏԵՐՈՒՄ (1944–1945թթ.) – Ե., 1983, Հայկ. ՍՍՀ ԳԱ հրատ., 15,5 մամուլ + 44 լուսանկար, 247 էջ:
3. ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԸ ՀՈՒՆԳԱՐԻԱՅԻ ԵՎ ԱՎԱՏՐԻԱՅԻ ԱԶՍԱԳՐՄԱՆ ՄԱՐՏԵՐՈՒՄ (1944–1945թթ.) – Ե., 1990, Հայկ. ՍՍՀ ԳԱ հրատ., 33 մամուլ + 96 լուսանկար, 529 էջ:
4. ՄԱՐՇԱԼ ԲԱՂՐԱՄՅԱՆ – Ե., 1997, ՀՀ ԳԱ «Գիտություն» հրատ., 8,5 մամուլ + 2 լուսանկար, 136 էջ:
5. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ (1939–1945թթ.) – Ե., 2001, «Հրազդան» հրատ., 9,2 մամուլ + 147 լուսանկար, 136 էջ:
6. ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՏԵՄԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԻ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՏԱՐԻՆԵՐԻՆ (1941–1945) – Ե., 2001, ՀՀ ԳԱ «Գիտություն» հրատ., 9,6 մամուլ + 29 լուսանկար, 154 էջ:

7. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԶՈՐԱՄԻՎՈՐՈՒՄՆԵՐԸ 1918–1945թթ. – Երևան, 2002, «Զանգակ-97» հրատ., 17 մամուլ + 62 լուսանկար, 272 էջ (նույն տարում ունեցել է երկու հրատարակություն):

8. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ (1941–1945թթ.) – Ե., 2002, «Զանգակ-97» հրատ., 15,5 մամուլ + 149 լուսանկար, 248 էջ:

9. УЧАСТИЕ АРМЯНСКОГО НАРОДА В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ СОВЕТСКОГО СОЮЗА (1941–1945) – Е.: Изд. “Гитутюн” НАН РА, 2004, 54,2 п.л. + 548 илл., 866 с.

10. МАРШАЛ АВИАЦИИ С.А.ХУДЯКОВ – А.А.ХАНФЕРЯНЦ – Е.: Изд. “Гитутюн” НАН РА, 2006, 13,8 п.л. + 32 с. илл, 240 с.

11. МАРШАЛ СОВЕТСКОГО СОЮЗА, ДВАЖДЫ ГЕРОЙ – И.Х. БАГРАМЯН – Е.: Изд. “Зангак-97”, 2007, 15 п.л. + 20 илл., 240 с.

12. УЧАСТИЕ ВОИНОВ-АРМЯН В СТАЛИНГРАДСКОЙ БИТВЕ (17 июля 1942 г. - 2 февраля 1943 г.) – Е.: Изд. “Гитутюн” НАН РА, 2007, 6,5 п.л. + 16 илл., 103 с.

13. ԳԵՆԵՐԱԼ-ՄԱՅՈՐ ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԱՍԱՏՈՒՐԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ – Ե., 2007, «Զանգակ-97» հրատ., 18,5 մամուլ + 84 լուսանկար, 296 էջ:

14. ՀԱՅ ՌԱԶՄԻՎՆԵՐԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱ-ՖԻՆԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ – Ե., 2008, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 15,25 մամուլ + 15 էջ լուսանկար,

228 էջ:

15. МАРШАЛ АВИАЦИИ С.А.ХУДЯКОВ – А.А.ХАНФЕРЯНЦ (второе, дополненное издание) – Е.: Изд. “Зангак-97”, 2008, 15,75 п.л. + 36 с. илл., 252 с.

16. ГЛАВНЫЙ МАРШАЛ БРОНЕТАНКОВЫХ ВОЙСК А.Х. БАБАДЖАНЫН – Е.: Изд. “Гитутюн” НАН РА, 2009, 18,25 п.л. + 32 с. илл., 260 с.

17. УЧАСТИЕ ВОИНОВ-АРМЯН НАГОРНОГО КАРАБАХА И СЕВЕРНОГО АРЦАХА В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ СОВЕТСКОГО СОЮЗА (1941-1945) – Е.: Изд. “Гитутюн” НАН РА, 2009, 35 п.л. + 32 с. илл., 526 с.

18. АРМЯНЕ В БОЯХ ЗА ЛЕНИНГРАД-Санкт-Петербург – Изд. “Аватамк-Веруем”, 2009, 80 с.

19. ВКЛАД АРМЯНСКОГО НАРОДА В ПОБЕДУ В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ (1941-1945) – Е.: Изд. “Гитутюн” НАН РА, 2010, 61,75 п.л. + 112 с. илл., 875 с (Совместно с Г.Р. Погосьяном).

20. УЧАСТИЕ АРМЯНСКОГО НАРОДА В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ (1941-1945) – Е.: Изд. “Зангак-97”, 2010, 9 п.л. + 20 с. илл., 144 с.

21. АРМЯНЕ-ГЕРОИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА В БОЯХ ЗА БЕЛАРУСЬ (1941-1944 гг.) – Минск: Изд. “Альгиора”, 2010, 4 п.л. + 12 с. илл., 64 с (совместно с А.М. Литвином).

**ՀԱՄԱՀԵՂԻՆ ԱՎԱՅԻՆ ՄԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
МОНОГРАФИИ СОАВТОРОВ**

1. КНИГА О ГЕРОЯХ – Е.: Изд. АН Арм.ССР, 1985, 18 п.л.+135 илл., 290 с. (совместно с В.Н.Казахецяном, А.О.Арутюняном, К.Б.Удмяном, К.Г.Григорян, К.С.Козмояном, М.Г.Саакяном, О.У.Меликсетяном, Е.М.Халеяном, Л.В.Мартirosяном и Х.С.Петросянцем).

2. ՆՐԱՆՔ ՄԱՐՏՆՉԵԼ ԵՆ ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ – Ե., 1988, Հայկ. ՍՍՀ ԳԱ հրատ., 25 մամուլ + 180 լուսանկար, 398 էջ (Մ.Գ.Սահակյանի համահեղինակությամբ):

3. ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ: ԿՅԱՆՔԸ ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ – Ե., 2000, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 22,5 մամուլ + 38 լուսանկար, 350 էջ (Հ.Ա.Ավետիսյանի և Ա.Ս.Վիրաբյանի համահեղինակությամբ):

4. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԱՎԱՆԴՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՍՈՒՄ ՏԱՐԱԾ ՀԱՂԹԱՆԱԿՈՒՄ 1941–1945թթ. – Ե., 2001, «Զանգակ-97» հրատ., 8 մամուլ, 128 էջ (Հ.Հ.Սամուկյանի համահեղինակությամբ):

5. УЧАСТИЕ СОТРУДНИКОВ НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИИ В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ (1941–1945) – Е.: Изд. “Гитутюн” НАН РА, 2001, 16,3 п.л. + 114 илл., 259 с (совместно с М.Г.Саакяном).

6. МАРШАЛ ПОБЕДЫ – И.Х.БАГРАМЯН – Е.: Изд. “Гитутюн” НАН РА, 2002, 11,75 п.л. +

32 илл., 187 с (совместно с Л.А.Степаняном).

7. МАРШАЛ ПОБЕДЫ – И.Х.БАГРАМЯН –
Е.: Изд. “Зангак-97”, 2003, 12,25 п.л. + 65 илл.,
196 с (совместно с Л.А.Степаняном).

ՊԱՇՏՊԱՆԱԾ ԱՏԵՆԱԿՆՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ЗАЩИЩЕННЫЕ ДИССЕРТАЦИИ

1. 76-я (51-я гвардейская) СТРЕЛКОВАЯ
ДИВИЗИЯ И ЕЕ РОЛЬ В ЗАЩИТЕ СОЦИА-
ЛИСТИЧЕСКОГО ОТЕЧЕСТВА (1920-1945) –
Диссертация на соискание ученой степени кандидата
исторических наук. Защита состоялась 30 октября
1979 г. в Институте истории АН Армении. Коллегия
ВАК СССР 28.05.1980 г. (протокол №21к/106)
решила выдать диплом кандидата исторических наук.
Диплом ИТ № 004092.

2. ՀԱՅՎԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՉՈՐԱՄԻԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԸ
1918-1945 թթ. (АРМЯНСКИЕ НАЦИОНАЛЬНЫЕ
ВОИНСКИЕ ФОРМИРОВАНИЯ (1918-1945 гг.))
– Կատարված գիտությունների դոկտորի գիտական
աստիճանի հայցման ատենախոսություն (Диссертация
на соискание ученой степени доктора исторических
наук): Պաշտպանությունը կայացել է ՀՀ ԳԱԱ
Պատմության ինստիտուտում 1994 թ. հուլիսի 5-ին
(Защита состоялась 5 июля 1994 г. в Институте
Истории НАН Армении): ՀՀ ԲՈՅ--ի 1994 թ.

դեկտեմբերի 26-ի որոշմամբ ատենախոսությունը հաստատվել և տրվել է Բ № 00025 դիպլոմը: Решением ВАК от 26.12.1994 г. выдан диплом доктора исторических наук Б № 00025).

**ԱՐԽԻՎԱՅԻՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐԻ
ՈՒ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆԵՐ
СБОРНИКИ АРХИВНЫХ
ДОКУМЕНТОВ И МАТЕРИАЛОВ**

1. 76-я АРМЯНСКАЯ СТРЕЛКОВАЯ КРАСНОЗНАМЕННАЯ им. К.Е.ВОРОШИЛОВА – 51-я ГВАРДЕЙСКАЯ ОРДЕНА ЛЕНИНА ДИВИЗИЯ 1920–1945гг. (составители: Арутюнян А.О., Арутюнян К.А., Баликян О.С., Саркисян Э.Г.) – “Вестник архивов Армении, 1976, №3, 16,75 п.л. + 9 илл., 268 с.

2. БОЕВОЙ ПУТЬ 89-й СТРЕЛКОВОЙ АРМЯНСКОЙ ТАМАНСКОЙ ОРДЕНОВ КРАСНОГО ЗНАМЕНИ, КУТУЗОВА II СТЕПЕНИ, КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ ДИВИЗИИ 1942–1945гг. (составители: Арутюнян А.О., Арутюнян К.А., Баликян О.С., Саркисян Э.Г.) – “Вестник архивов Армении, 1985, №№2-3, 47 п.л. + 625 илл., 748 с.

3. МАРШАЛ БАГРАМЯН (составители: Арутюнян А.О., Арутюнян К.А., Григорян Р.А., Саркисян А.А., Казарян Э.Ш.) – Е.: Изд. “Гитутюн”

НАН РА, 1997, 12 п.л. + 13 илл., 188 с.

4. ЭКСПРЕСС–ИНФОРМАЦИЯ К СТОЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ МАРШАЛА И.Х.БАГРАМЯНА – Министерство обороны Республики Армения, Институт истории НАН РА, фонд “Маршал Баграмян” (составители: Арутюнян К.А., Степанян Л.А.) – Е.: Изд. “Гитутюн” НАН РА, 1997, 27 с.

**ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՍՈՒՄ ԶՈՂՎԱԾ
ՀԱՅ ՈՎԶՄԻՎՆԵՐԻ ՑՈՒՑԱԿՆԵՐՆ ԱՍՓՈՓՈՂ
«ՀՈՒՇԱՄԱՏՅԱՆ» ԲԱՌՀԱՏՈՐՅԱԿ
“КНИГА ПАМЯТИ” (1941–1945гг.) –
ЧЕТЫРЕХТОМНИК**

1. ՀՈՒՇԱՄԱՏՅԱՆ 1941–1945 – Ե., 1995, հ.1-ին, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 70,1 մամուլ, 710 էջ (խմբագրական խորհուրդ՝ Ա.Յ.Ամատունի, Յ.Ա.Ավետիսյան, Կ.Ա.Հարությունյան, Ա.Վ.Ղազարյան, Լ.Վ.Անտոնյան):

2. ՀՈՒՇԱՄԱՏՅԱՆ 1941–1945 – Ե., 1996, հ.2-րդ, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 74,3 մամուլ, 758 էջ (խմբագրական խորհուրդ՝ Ա.Յ.Ամատունի, Յ.Ա.Ավետիսյան, Կ.Ա.Հարությունյան, Ա.Վ.Ղազարյան, Լ.Վ.Անտոնյան):

3. ՀՈՒՇԱՄԱՏՅԱՆ 1941–1945 – Ե., 1998, հ.3-րդ, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 97,5 մամուլ, 928 էջ (խմբագրական խորհուրդ՝ Ա.Յ.Ամատունի, Յ.Ա.Ավետիսյան, Կ.Ա.Հարությունյան, Ա.Վ.Ղազարյան, Լ.Վ.Անտոնյան):

4. ՀՈՒՇԱՄԱՏՅԱՆ 1941–1945 – Ե., 2005, հ.4-րդ, ՀՀ

ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 32,5 մամուլ 308 էջ (խմբագրական խորհուրդ՝ Ռ.Մ.Կարապետյան, Յ.Գ.Յովհաննիսյան, Կ.Ա.Յարությունյան, Ա.Ա.Թադևոսյան, Լ.Վ.Անտոնյան):

Յուշամատյանի 1-ին և 4-րդ հատորներն ունեն ընդարձակ առաջաբաններ, որոնք գրվել են Կ.Ա.Յարությունյանի կողմից: Կ.Ա.Յարությունյանը և Լ.Վ.Անտոնյանը մասնակցել են բոլոր հատորների նյութերի հավաքման, գիտական մշակման և կազմման աշխատանքներին:

ԳԻՏԱԿԱՆ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐ НАУЧНЫЕ СТАТЬИ

1. ՀԱՐՍՏԱՆՈՒՄ ԵՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԱՐԽԻՎԻ ՖՈՆԴԵՐԸ – «Բանբեր Յայաստանի արխիվների», 1967, թիվ 3, էջ 300-302:

2. ԱԶՆԱՎՈՒՐՅԱՆՆԵՐԻ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ – «Բանբեր Յայաստանի արխիվների», 1968, թիվ 1, էջ 239-240:

3. ԷԶԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ 76-րդ Կ.Ե.ՎՈՐՈՇԻԼՈՎԻ ԱՆՎԱՆ ԿԱՐՄՐԱԴՐՈՇ ԼԵՈՆԱՅՐԱԶԳԱՅԻՆ ԴԻՎԻԶԻԱՅԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԻՑ – «Բանբեր Յայաստանի արխիվների», 1971, թիվ 3, էջ 121-134:

4. ՀԱՅԿԱԿԱՆ 76-րդ ԴԻՎԻԶԻԱՆ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ (1941թ. հունիս – 1943թ. փետրվար) –

«Լրաբեր հասարակական գիտությունների», 1971, թիվ 6, էջ 15-24:

5. ՀԱՅԿԱԿԱՆ 76-րդ ԴԻՎԻԶԻԱՆ 1922–1940-թվականներին – «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», 1972, թիվ 6, էջ 63-68:

6. ДОКУМЕНТЫ О НЕРАЗРЫВНОЙ СВЯЗИ ТРУДЯЩИХСЯ АРМЕНИИ С ФРОНТОМ (1941–1945гг.). – “Вестник архивов Армении”, 1973, №2, с.79-108.

7. КОМАНДИР ТАНКОВОЙ БРИГАДЫ – “Вестник архивов Армении”, 1974, №3, с.3-12.

8. ՀԱՅ ՈԱԶՄԻՎՆԵՐԸ ԲՐԱՏԻՍԼԱՎԻԱՅԻ ՀԱՄԱՐ ՄԴՎԱԾ ՄԱՐՏԵՐՈՒՄ (25 մարտի – 4 ապրիլի 1945թ.): – «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», 1974, թիվ 2, էջ 56-64:

9. В БОЯХ ЗА ОСВОБОЖДЕНИЕ ЧЕХОСЛО-ВАКИИ (сентябрь 1944г. – май 1945г.) – “Вестник архивов Армении”, 1975, №1, с.143-170.

10. ՍՈՒՎՈՐՈՎԻ ՇՔԱՆՇԱՆԻ ԱՍՊԵՏԸ – «Սովետական Հայաստան» ամսագիր, 1976, թիվ 2, էջ 12-13:

11. ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԶԻՆՎՈՐԱԿԱՆ ՄԱՍՈՒԼԸ 1920–1930-ական թվականներին, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», 1976, թիվ 8, էջ 25-32:

12. МАСТЕР ШТУРМОВОГО УДАРА – “Вестник архивов Армении”, 1977, №2, с.187-194.

13. 51-րդ ԳՎԱՐԴԻԱԿԱՆ ՀՐԱԶՊԱՅԻՆ ԴԻՎԻԶԻԱՆ ԿՈՒՐՍԿԻ ԵԱԿԱՏԱՍԱՐՏՈՒՄ – «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», 1978, թիվ 2, էջ 3-13:

14. ՔԱՂԱՇԽԱՏՈՂ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԻ ՈԱԶՄԱԾԱԿԱՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ – «Բանբեր Հայաստանի արխիվների», 1978, թիվ 3, էջ 13-26:

15. ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԴԻՎԻԶԻԱՆ – «Գարուն» ամսագիր, 1982, թիվ 2, էջ 40-46:

16. КОМАНДИР КАВАЛЕРИЙСКОГО ПОЛКА – “Вестник архивов Армении”, 1982, №3, с.200-208 (совместно с М.Г.Саакяном).

17. ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՈԱԶՄԱԿԱՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԻՑ (1918–1938թթ.) – «Բանբեր Հայաստանի արխիվների», 1983, թիվ 3, էջ 89-100:

18. КАВАЛЕР ШЕСТИ БОЕВЫХ ОРДЕНОВ – “Вестник архивов Армении”, 1984, №3, с.150-161.

19. В БОЯХ ЗА ОСВОБОЖДЕНИЕ ВЕНГРИИ И АВСТРИИ (1944 – 1945гг.) – “Вестник архивов Армении”, 1985, №1, с.44-89.

20. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԻՎԻԶԻԱՆԵՐԸ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՏԱՐԻՆԵՐԻՆ – «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», 1985, թիվ 5, էջ 11-21:

21. ИЗ ИСТОРИИ ОРГАНИЗАЦИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ ВОЕННЫХ ФОРМИРОВАНИЙ В ЗАКАВКАЗСКИХ РЕСПУБЛИКАХ (1920 – 1923гг.) – “Вестник архивов Армении”, 1987, №2, с.50-70.

22. ՎԱՍՏԱԿԱՇԱՏ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ – «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», 1988, թիվ 4, էջ 91-93 (Խ.Հ.Բարսեղյանի համահեղինակու-

թյանը):

23. НАГРАДНЫЕ ЛИСТЫ О ФРОНТОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АРМЯНСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ – “Вестник архивов Армении”, 1989, №1, с.10-20.

24. НОВЫЕ ДОКУМЕНТЫ О БОЕВЫХ ПОДВИГАХ АРМЯН–ТАМАНЦЕВ – “Вестник архивов Армении”, 1990, №1, с.3-18.

25. ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵԳԵՈՆԸ (1941–1945թթ.) – «Գարուն» ամսագիր, 1994, թիվ 7, էջ 68-70:

26. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ (1941–1945թթ.) – «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», 1995, թիվ 1, էջ 31-48:

27. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԶՈՐԱՄԻՎՎՈՐՈՒՄՆԵՐԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ (1941–1945թթ.) – «Պատմա-բանասիրական հանդես», 1995, թիվ 1, էջ 53-72:

28. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԱՎԱՆԴԸ ՖԱՇԻՉՄԻ ԴԵՍ ՏԱՐԱԾ ՀԱՂԹԱՆԱԿՈՒՄ – «Հայկական բանակ», 1995, թիվ 2-3, էջ 66-77:

29. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԱՎԱՆԴԸ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ ՏԱՐԱԾ ՀԱՂԹԱՆԱԿՈՒՄ (1941–1945թթ.) – «Պատմա-բանասիրական հանդես», 1995, թիվ 2, էջ 85-92:

30. ԶՈՐԱՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԸ, ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ, ՄԱՐԴԸ – «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», 1997,

թիվ 3, էջ 3-13:

31. ՄԱՐՇԱԼ ԲԱՂՐԱՄՅԱՆ – «Պատմա-բանասիրական հանդես», 1997, թիվ 2, էջ 7-16:

32. ՄԵԾ ՀԱՂԹԱՆԱԿԻ 53-րդ ՏԱՐԻՆ – «Պատմա-բանասիրական հանդես», 1998, թիվ 1-2, էջ 7-10:

33. ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵԳԵՈՆԸ 1916–1920թթ.) – «Պատմաբանասիրական հանդես», 1999, թիվ 2-3, էջ 101-111:

34. НОВЫЕ ДОКУМЕНТЫ О ПОДВИГАХ ВОИНОВ–АРМЯН В ГОДЫ ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ (1941–1945гг.) – “Вестник общественных наук”, 1999, №1, с.166-182.

35. КОМУ НУЖНЫ ПОДОБНЫЕ “УТОЧНЕНИЯ” ДОСТОВЕРНОСТИ ИСТОРИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ – “Вестник общественных наук”, 2000, №2, с.177-191.

36. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԻՎԻԶԻԱՆԵՐԸ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՏԱՐԻՆԵՐԻՆ (1941–1945թթ.) – «Հայկական բանակ», 2000, թիվ 2, էջ 16-31:

37. ՀԱՅԵՐԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱ–ՃԱՊՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ (1945թ. օգոստոսի 9 – սեպտեմբերի 2) – «Հայկական բանակ», 2000, թիվ 4, էջ 65-76 (Լ.Ս.Կոստանյանի համահեղինակությամբ):

38. ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻՆ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ – «Հայկական բանակ», 2001, թիվ 1-2, էջ 74-83 (Ա.Ս.Տերչանյանի համահեղինակությամբ):

39. ВКЛАД ТРУДЯЩИХСЯ АРМЕНИИ В ВЕ-

ЛИКУЮ ПОБЕДУ (1941 – 1945гг.) – напечатана в сборнике “Великая Отечественная война: вопросы истории”, Нижний Новгород: Изд. Нижненовгородского университета им. Н.И.Лобачевского, 2001, с.171-175.

40. ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ԱՐԳԱՍԱԲԵՐ ՈՒՂԻՆ – «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», 2001, թիվ 1, էջ 267-268 (Հ.Հ.Սանուկյանի համահեղինակությամբ):

41. НОВЫЕ ДОКУМЕНТЫ О ПОДВИГАХ ВОИНОВ-АРМЯН, ПРЕДСТАВЛЕННЫХ К ЗВАНИЮ ГЕРОЯ СОВЕТСКОГО СОЮЗА В ГОДЫ ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ (1941–1945гг.) – “Вестник общественных наук”, 2002, №2, с.209-221.

42. ФРОНТОВЫЕ ДОКУМЕНТЫ ОБ УЧАСТНИКАХ ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ (1941–1945гг.) – “Вестник общественных наук”, 2003, №3, с.185-208.

43. Հ.Բ.ԱՐՐԱՀԱՄՅԱՆ, ՄԱՐՏԵՉՈՂ ԱՐՑԱԽԸ 1917–2000, գիրք Ա, 1917–1923 (գրախոսություն) – «Պատմաբանասիրական հանդես», 2003, թիվ 3, էջ 271-273:

44. ВКЛАД АРМЯНСКОГО НАРОДА В ПОБЕДУ В БИТВЕ ЗА КАВКАЗ (совместно с А.А.Кюркчяном) – напечатана в сборнике “Материалы Международной научной конференции, посвященной 60-летию битвы за Кавказ (1942–1943гг.)”, Владикавказ: Изд. “Иристон”, 2003, с.125-133.

45. ԱՆՎԱՆԻ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ, ՄԱՐՏԻՎՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ – «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», 2004, թիվ 1, էջ 237-239:

46. ՀՀ ԳԱԱ ՀՈՐԵԼՅԱՆԱԿԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ՝ ՆՎԻՐՎԱԾ 1941–1945թթ. ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ ՏԱՐԱԾ ՀԱՂԹԱՆԱԿԻ 60-ամյակին – «Պատմա-բանասիրական հանդես», 2005, թիվ 2, էջ 357-361:

47. ДОКУМЕНТЫ О ГЕРОЕ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ – МОРСКОМ ЛЕТЧИКЕ СУРЕНЕ ТАЩИЕВЕ – “Вестник общественных наук”, 2005, №2, с.251-261.

48. ВКЛАД АРМЯНСКОГО НАРОДА В ПОБЕДУ В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ 1941–1945гг. – напечатана в сборнике “Материалы Международной научной конференции. Народы Кавказа в Великой Отечественной войне 1941–1945гг.”, Махачкала: Изд. Дагестанского научного центра РАН, 2005, с.67-73.

49. ВКЛАД АРМЯНСКОГО НАРОДА В ПОБЕДУ В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ – напечатана в сборнике “Материалы республиканской научной конференции, посвященной 60-летию Великой Победы”, Гюмри: Изд. “Дпир”, 2005, с.6-11.

50. ПЕРВЫЙ МАРШАЛ-АРМЯНИН СОВЕТСКОЙ АРМИИ – “Вестник общественных наук”, 2007, № 2, с. 101-111.

51. ԻՆԺԵՆԵՐԱԿԱՆ ԶՈՐՔԵՐԻ ՄԱՐՇԱԼ ՄԵՐԳԵՅ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐԻ ԱԳԱՆՈՎ – «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», 2008, № 1, էջ 264-267:

52. ՀՐԱՆՏ ԱԲՐԱՀԱՄՅԱՆ, ՄԱՐՏՆՉՈՂ ԱՐՑԱԽԸ 1917-2010 թթ., գիրք Գ (1985-2000) – Ստեփանակերտ, «Դիզակ պլյուս» հրատ., 2007, 744 էջ – «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», 2008, № 1, էջ 259-261:

53. ՍԱՐԳԻՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ, ՆՇԱՆԱՎՈՐ ԾԵՄԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐ, պրակ Բ, Ս. Էջմիածին հրատ., 2009, էջ 259-264:

**ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆՈՒՄ
ՏՊԱԳՐԱԾ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐ (13-հատորով)
СТАТЬИ В АРМЯНСКОЙ СОВЕТСКОЙ
ЭНЦИКЛОПЕДИИ (в 13 томах)**

1. 76-րդ (Կ.Ե.ՎՈՐՈՇԻԼՈՎԻ ԱՆՎԱՆ) ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵՈՆԱՀՐԱԶԳԱՅԻՆ ԴԻՎԻԶԻԱ – հ.6, 1980, էջ 174:

2. 390-րդ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՐԱԶԳԱՅԻՆ ԴԻՎԻԶԻԱ – հ.6, 1980, էջ 175:

3. ՄԱՑԱԿԱՆՅԱՆ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍԻԴՈՐԻ – հ.7, 1981, էջ 651-652:

4. ՄԿՐՏՉՅԱՆ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ՌՈՒԲԵՆԻ – հ.7, 1981, էջ 643:

5. ՇԱՀՈՒՄՅԱՆ ԻՎԱՆ ԿՈՍՏԱՆԴԻՆԻ – հ.8, 1982, էջ 430:

6. ՊԱՊԻՆՅԱՆ ԲՈՐԻՍ ԱՐՏԵՄԻ – հ.9, 1983, էջ 131:

7. ՊԱՐՍԵՂՈՎ ՄԻՔԱՅԵԼ ԱՐՏԵՄԻ – հ.9, 1983,

էջ 207:

8. ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ ԲԱՐԹՈՒՂ ՂԱԶԱՐԻ – հ.9, 1983,

էջ 261:

9. ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ ՄԻՅՐԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԻ – հ.9, 1983,

էջ 263:

10. ՍԱՐԳՍՅԱՆ (ՍԱՐԿԻՍՈՎ) ԱՐԱՄԱՅԻՍ ԱՍԱՏՈՒՐԻ – հ.10, 1984, էջ 221:

11. ՈՒՂԱԼՑՈՎ ԵՖԻՄ ԳՐԻԳՈՐԵՎԻՉ – հ.12, 1986,
էջ 179:

**ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՌՈՏ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆՈՒՄ
ՏՊԱԳՐԱԾ ՀՈՂՎԱԾՆԵՐ (4-հատորով)
СТАТЬИ В КРАТКОЙ АРМЯНСКОЙ
ЭНЦИКЛОПЕДИИ (В 4 ТОМАХ)**

1. ԳԱԼՈՒՍՏԱՇՎԻԼԻ (ԳԱԼՍՏՅԱՆ) ՍՈԿՐԱՏ ԱԼԵԹ-
ՍԵՅԻ – հ.1, 1990, էջ 601:

2. ՂՈՒՂԿԱ ԼՈՒԿԱ ՄԻՆՈՎԻՉ – հ.2, 1995, էջ 71:

3. ԹԱՄԱՆՅԱՆ ՂԻՎԻԶԻԱ – հ.2, 1995, էջ 262:

4. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՂԻՎԻԶԻԱՆԵՐ – հ.3, 1999,
էջ 247-248:

5. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ ՄՈՒՇԵՂ (ՄԻՔԱՅԵԼ) ԱՂԱԹԵԼԻ – հ.3, 1999, էջ 326:

6. ՄԱՆԱՍՅԱՆ ԻՍԱՀԱԿ ՄԱՐԿՈՍԻ – հ.3, 1999,
էջ 552:

7. ՄԱՐԿՈՎ (ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ) ԱՆԱՏՈԼԻ ՍԵՐԳԵՅԻ – հ.3,
1999, էջ 623:

8. ՆԱԶԱՐՈՎ ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԻ – հ.3, 1999,
էջ 831:
9. ԶԻԼԻՆԳԱՐՅԱՆ ՍԱՐԻԲԵԿ ՍՈՂՈՍՈՆԻ – հ.4, 2003,
էջ 129:
10. ՍԻԱԲԱՆԴՈՎ ՍԱՄԱՆԴ ԱԼԻԻ – հ.4, 2003, էջ 425:
11. ՈՒՂԱԼՑՈՎ ԵՖԻՍ ԳՐԻԳՈՐԵՎԻՉ – հ.4, 2003,
էջ 789:
12. ՕԳԱՆԵՍՈՎ ՎԱԶԳԵՆ ՄԻՔԱՅԵԼԻ – հ.4, 2003,
էջ 912:

***ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒՄ
ԿԱՐԴԱՑԱԾ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄՆԵՐ
ДОКЛАДЫ НА МЕЖДУНАРОДНЫХ
НАУЧНЫХ КОНФЕРЕНЦИЯХ***

1. НАЦИОНАЛЬНО-ОСВОБОДИТЕЛЬНОЕ ДВИЖЕНИЕ ЗАПАДНЫХ АРМЯН В 1914–1916гг. – Батуми, 25-28 апреля 1966г., 21-я научная конференция студентов Батумского государственного педагогического института им Ш.Руставели. Тезисы докладов, Батуми, 1966, с.7 и 36.

2. ТРУДЯЩИЕСЯ АРМЕНИИ В ГОДЫ ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ – Москва, 18-19 апреля 1995г., Международная научная конференция “Уроки Второй мировой войны и значение победы над фашизмом”, посвященная 50-летию Победы в Великой Отечественной войне 1941–1945гг.

3. ВКЛАД ТРУДЯЩИХСЯ АРМЕНИИ В ВЕЛИКУЮ ПОБЕДУ – Москва, 12-13 апреля 2000г., Международная научная конференция “Наследие Великой Победы: современные подходы”, посвященная 55-летию Победы в Великой Отечественной войне 1941–1945гг.

4. ВКЛАД ТРУДЯЩИХСЯ АРМЕНИИ В ВЕЛИКУЮ ПОБЕДУ (1941–1945гг.) – Нижний Новгород, 18-20 апреля 2000г., Международная научно-методическая конференция “Великая Отечественная война: вопросы истории”.

5. НОВЫЕ ДОКУМЕНТЫ ОБ УЧАСТИИ ВОИНОВ–АРМЯН В НАЧАЛЕ БОЕВЫХ ДЕЙСТВИЙ КРАСНОЙ АРМИИ, июнь–декабрь 1941г. – Москва, 17-18 мая 2001г., Международная научная конференция “1941 год. Мир в огне. Новые документы. Новые подходы”. О конференции и докладе см журнал “Новая и новейшая история”, М., 2001, №6, с.204-212.

6. ВКЛАД АРМЯНСКОГО НАРОДА В ПОБЕДУ В БИТВЕ ЗА КАВКАЗ – Владикавказ, 24-25 ноября 2002г., Международная научная конференция, посвященная 60-летию битвы за Кавказ 1942–1943гг. (совместно с А.А.Кюркчияном).

7. ВКЛАД АРМЯНСКОГО НАРОДА В ПОБЕДУ В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ 1941–1945гг. – Махачкала, 26-27 апреля 2005г., Международная научная конференция “Народы

Кавказа в Великой Отечественной войне 1941–1945гг.”.

8. СЫНОВЬЯ АРМЯНСКОГО НАРОДА В РЯДАХ ПАРТИЗАН И ПОДПОЛЬЩИКОВ БЕЛОРУССИИ В 1941-1944 гг. – Минск: Изд. “Белорусская наука”, 2009, с. 103-108 (Материалы международной научно-практической конференции. Минск, 25-26 июня 2009 года).

9. ВКЛАД ТРУДЯЩИЕСЯ СОВЕТСКОЙ АРМЕНИИ В ПОБЕДУ В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ – Москва, Международная конференция “Победа над фашизмом в 1945 году: ее значение для народов СНГ и мира”, 8-9 апреля 2010 г.

10. ВКЛАД ВОИНОВ-АРМЯН В ПОБЕДУ В БИТВЕ ЗА КАВКАЗ (25.07.1942-9.10.1943) – Туапсе, 29-30 апреля 2010 г., Международная региональная конференция “Великая Победа, добытая единством: Кавказ в годы Великой Отечественной войны”.

**ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ, ԱԿԱԴԵՄԻԱԿԱՆ ԵՎ
ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԱՅԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒՄ
ԿԱՐԴԱՑԱԾ ՁԵԿՈՒՑՈՒՄՆԵՐ
ДОКЛАДЫ ПРОЧИТАННЫЕ НА
РЕСПУБЛИКАНСКИХ,
АКАДЕМИЧЕСКИХ И ИНСТИТУТСКИХ
КОНФЕРЕНЦИЯХ**

1. ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԸ – զեկուցումը կարդացվել է Խ.Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտի ուսանողական գիտական 21-րդ նստաշրջանում՝ 1965թ. ապրիլի 15-ին (4-րդ կուրսի ուսանող):

2. ՀԱՅ ԿԱՄԱՎՈՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԱՇ-ԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՏԱՐԻՆԵՐԻՆ – զեկուցումը կարդացվել է Խ.Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտի ուսանողական գիտական 22-րդ նստաշրջանում՝ 1966թ. մայիսի 11-ին (5-րդ կուրսի ուսանող):

3. ՀԱՅԿԱԿԱՆ 76-րդ Կ.Ե.ՎՈՐՈՇԻՆՈՎԻ ԱՆՎԱՆ ԿԱՐ-ՄՐԱԴՐՈՇ ԼԵՌՆԱԳՐԱԶԳԱՅԻՆ ԴԻՎԻԶԻԱՅԻ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՈՒՂԻՆ – զեկուցումը կարդացվել է Հայկ. ԽՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի երիտասարդ գիտաշխատողների ու ասպիրանտների 5-րդ նստաշրջանում (23 փետրվարի 1970թ.): Ձեկուցման թեզիսները լույս են տեսել «Հայկ. ՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի երիտասարդ գիտաշխատողների և ասպիրանտների 5-րդ գիտական նստաշրջանի նյութեր»-ում, Ե., 1970, ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., էջ 4-9:

4. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԻՎԻԶԻԱՆԵՐԸ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ – զեկուցումը կարդացվել է Հայկ. ԽՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի գիտական նստաշրջանում նվիրված Հայրենական մեծ պատերազմում խորհրդային ժողովրդի տարած հաղթանակի 40-ամյակին՝ 1985թ. ապրիլի 30-ին:

5. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶՈՐԱՄԻՎՈՐՈՒՄՆԵՐԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՈՒԿՐԱԻՆԱՅԻ ՀԱՄԱՐ 1942–1944թթ. ՄԴՎԱԾ ՄԱՐՏԵՐՈՒՄ – զեկուցումը կարդացվել է «Ուկրաինական և հայ ժողովուրդների պատմական կապերին նվիրված 4-րդ համատեղ գիտական նստաշրջանում», ՀԽՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտում՝ 1987թ. հոկտեմբերի 28-ին:

6. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹՅԱՆ 1941–1945թթ. ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ – զեկուցումը կարդացվել է Հայրենական մեծ պատերազմում տարած հաղթանակի 45-ամյակին նվիրված համաակադեմիական հրեյանական գիտական նստաշրջում՝ 1990թ. մայիսի 7-ին:

7. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿԸ ԵՎ ՄԵԾ ՏԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ – զեկուցումը կարդացվել է «Հայաստանը, Թուրքիան և Մեծ տերությունները 1918–1920թթ.» գիտական նստաշրջանում՝ 1993թ. հունիսի 30-ին ՀՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտում:

8. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹԻՎՈՒՆՔԻ ԱՇԽԱՏՈՂՆԵՐԻ ՆԵՐԴՐՈՒՄԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏՈՒՄ ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՂԹԱՆԱԿԸ ԱՊԱՀՈՎԵԼՈՒ ԳՈՐԾՈՒՄ – զեկուցումը կարդացվել է ՀՀ պատերազմի, աշխատանքի և զինված

ուժերի վետերանների խորհրդի և ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի համատեղ գիտական նստաշրջանում՝ նվիրված Կովկասի ճակատամարտի հաղթական ավարտի 50-ամյակին՝ 1993թ. հոկտեմբերի 15-ին:

9. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԻՎԻԶԻԱՆԵՐԻ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՈՒՂԻՆ – զեկուցումը կարդացվել է ֆաշիզմի դեմ տարած հաղթանակի 50-ամյակին նվիրված ՀՀ ԳԱԱ հորեյրանական գիտաժողովում՝ 1995թ. ապրիլի 28-ին:

10. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ԱՆՁՆԱԿԱԶՄԻ ՈԱԶՄԱՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԴԱՏՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ՝ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ ԱՎԱՆԴՈՒՅԹՆԵՐԻ ՈԳՈՎ – զեկուցումը կարդացվել է ՀՀ պաշտպանության նախարարության, ՀՀ ԳԱԱ, Երևանի պետական համալսարանի և Հայաստանի գրողների միության՝ «Ջինժառայողների համակողմանի դաստիարակության հիմնահարցերը թեմայով հանրապետական գիտաժողովում՝ 1996թ. հունիսի 24-25-ին: Ջեկուցման թեզիսները տպագրվել են ՀՀ ՊՆ հրատարակչության կողմից՝ 1996թ. հունիսին, էջ 10-12:

11. ՄԱՐՇԱԼ ԲԱՂՐԱՄՅԱՆԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԱՏՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐԺԵՔԸ – զեկուցումը կարդացվել է մարշալ Բաղրամյանի ծննդյան 100-ամյակին նվիրված ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի, ՀՀ ՊՆ, ՀՀ պատերազմի, աշխատանքի, զինված ուժերի վետերանների կոմիտեի և «Մարշալ Բաղրամյան» հիմնադրամի համատեղ գիտական նստաշրջանում՝ 1997թ. նոյեմբերի 14-ին:

12. ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ ՄԱՐՇԱԼ

ԲԱՂՐԱՄՅԱՆԻ ԳՆԱՅԱՏՄԱՍԲ – զեկուցումը կարդացվել է 1918թ. մայիսյան հերոսամարտի և Հայաստանի առաջին Հանրապետության 80-ամյակին նվիրված ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի գիտական նստաշրջանում՝ 1998թ. մայիսի 20-21-ին:

13. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԱՎԱՆԴՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ ՏԱՐԱԾ ՀԱՂԹԱՆԱԿՈՒՄ (Ռուսաստանի դաշնության պաշտպանության նախարարության կենտրոնական արխիվի նոր նյութեր) – զեկուցումը կարդացվել է Հայրենական մեծ պատերազմում ֆաշիզմի դեմ տարած հաղթանակի 55-ամյակին նվիրված ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի գիտական նստաշրջանում՝ 2000թ. մայիսի 6-ին:

14. ԲԱՆԱԿ-ԺՈՂՈՎՈՐԴ ԿԱՊԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԴԻՎԻԶԻԱՆԵՐՈՒՄ 1920–1945թթ. – զեկուցումը կարդացվել է ՀՀ պաշտպանության նախարարության կողմից հրավիրված «Բանակ և հասարակություն» թեմայով հանրապետական գիտագործնական կոնֆերանսում՝ 2001թ. մարտի 27-ին:

15. ՄԱՐՇԱԼ Հ.Ք.ԲԱՂՐԱՄՅԱՆԻ ԿՅԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ – զեկուցումը կարդացվել է ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի և «Մարշալ Բաղրամյան» հայրենասիրական-հասարակական կազմակերպության միացյալ գիտաժողովում՝ նվիրված 1941–1945թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում տարած հաղթանակի 60-ամյակին՝ 2000թ. մայիսի 6-ին:

16. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶ-

ՄԻՆ – զեկուցումը կարդացվել է ֆաշիզմի դեմ տարած հաղթանակի 60-ամյակին նվիրված ՀՀ ԳԱԱ հորելյանական գիտաժողովում՝ 2005թ. մայիսի 6-ին:

17. ВКЛАД АРМЯНСКОГО НАРОДА В ПОБЕДУ В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ – Մեծ հաղթանակի 60-ամյակին նվիրված հանրապետական գիտաժողովի նյութեր, Գյումրի, «Դպիր» հրատ., 2005, էջ 6-11 (գիտաժողովը կայացել է Գյումրիում 2005 թ. մայիսի 5-6-ին):

18. МАРШАЛ ИЗ АРЦАХА – А.А. ХАНФЕРЯНЦ – С.А. ХУДЯКОВ – Շուշին հայոց քաղաքակրթության օրրան (Շուշիի ազատագրման 15-րդ տարեդարձին նվիրված գիտաժողովի նյութեր) – Երևան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2007, էջ 181-193 (գիտաժողովը կայացել է Շուշիում 2006 թ. հունիսի 22-23-ին):

19. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԱՎԱՆԴԸ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ ՏԱՐԱԾ ՀԱՂԹԱՆԱԿԻ ԳՈՐԾՈՒՄ – Երևան, 3 մայիսի 2010 թ., զեկուցումը կարդացվել է ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի, Երևանի պետական համալսարանի և Հայաստանի ազգային արխիվի կազմակերպած՝ «Հայ ժողովրդի մասնակցությունը Երկրորդ համաշխարհային պատերազմին» միջազգային գիտաժողովում՝ նվիրված Հայրենական մեծ պատերազմում տարած հաղթանակի 65-րդ տարեդարձին:

20. АРМЯНЕ-МАРШАЛЫ ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ – Ձեկուցումը կարդացվել է 2010 թ. մայիսի 4-ին՝ Հայ-Ռուսական (Սլավոնական)

համալսարանում տեղի ունեցած գիտաժողովում՝
նվիրված Հայրենական մեծ պատերազմում տարած
հաղթանակի 65-ամյակին:

ՊԼԱԿԱՏՆԵՐ ՍԼԱԿԱԿԻ

1. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԶԱՎԱԿՆԵՐԸ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ
ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ (տրված է Խորհրդային Միության հայ
հերոսների, Փառքի շքանշանի ասպետների, հայ մար-
շալների, գեներալների, ծովակալների, մատրոսովա-
կանների, գաստելոյականների, հայկական դիվիզիա-
ների մասին համառոտ տեղեկություններ, նրանց լու-
սանկարները, մարտական ուղին) – Ե., 1988, ՀԿԿ Կենտ-
րոնի հրատ., 20 000 տպաքանակ (հայերեն և ռուսերեն):

2. ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ
ԱՅԼԱԶԳԻ ՀԵՐՈՍՆԵՐ (տրված են 105 հայ և 10 հայաս-
տանցի այլազգի հերոսների լուսանկարները, համառոտ
կենսագրական տվյալները՝ հայերեն և ռուսերեն), – Ե.,
2003, «Զանգակ-97» հրատ., 2000 տպաքանակ:

3. «ՓԱՌՔԻ ՇՔԱՆՇԱՆԻ» ՀԱՅ ԼՐԻՎ ԱՄՊԵՏՆԵՐԸ
(տրված են «Փառքի շքանշանի» 26 հայ լրիվ
ասպետների լուսանկարները, համառոտ կենսագրա-
կան տվյալները՝ հայերեն և ռուսերեն), – Ե., 2005,
«Զանգակ-97» հրատ., 2000 տպաքանակ:

ՔԱՐՏԵԶՆԵՐ КАРТЫ

1. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹՅԱՆ 1941-1945 թթ. ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԵՎ ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՇԽԱՐՀԱՄԱՐՏԻ ԱՐԵՎՄՏԱԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ – «Հայաստանի ազգային ատլաս», հ.Բ., Երևան, 2008, Գեոդեզիայի և քարտեզագիտության կենտրոն, էջ. 118-119:

2. ԱՐՑԱԽԱՅԱՅԵՐԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՇԽԱՐՀԱՄԱՐՏԻՆ և ԽՍՀՄ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ (1939-1945 թթ.) – «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության ատլաս» (հայերեն և ռուսերեն), Երևան, 2009, Գեոդեզիայի և քարտեզագիտության կենտրոն, էջ. 60-61:

ԳՐԱԿԱՆ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ЛИТЕРАТУРНЫЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ

1. ԳԱՐՈՒՆ (բանաստեղծություն) – «Պղնձի համար», 21 փետրվարի 1958:

2. ՈՐՍԻ ՀԵՏՔԵՐՈՎ (պատմվածք) – Ե., 1959, Հայպետհրատ, «Ղափան» գրական ամսանախ, էջ 23-26:

3. ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ (պատմվածք) – Ե., 1959, Հայպետհրատ, «Ղափան» գրական ամսանախ, էջ 27-29:

4. ՏԱՐԵՄՈՒՏԻՆ (պատմվածք) – «Պղնձի համար»,
30 դեկտեմբերի 1961:

**ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ, ՄԱՐԶԱՅԻՆ, ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ,
ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԱՅԻՆ, ՄՈՍԿՎԱՅԻ ԵՎ ՍԱՆԿՏ-
ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ
ԹԵՐԹԵՐՈՒՄ ՏՊԱԳՐԱԾ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐ
ГАЗЕТНЫЕ СТАТЬИ**

1. ԳՈՎԵԼԻ ՆԱԽԱՁԵՆՈՒԹՅՈՒՆ – «Մանկավարժ»,
Երևանի է. Աբովյանի անվան հայկական պետական
մանկավարժական ինստիտուտի պաշտոնաթերթ, 8
ապրիլի 1965, թիվ 5, էջ 4:

2. ՀԱՐՈՒՄՏ ՏՊԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՎ (Մոսկվա և
Լենինգրադ կատարած թանգարանային պրակտիկայի
մասին) – «Մանկավարժ», 21 հունիսի 1965, թիվ 15, էջ 4:

3. ԱՆՋՆՋԵԼԻ ՏՊԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ (Կիև, Ռիգա,
Լենինգրադ և Մոսկվա կատարած թանգարանային
պրակտիկայի մասին) – «Մանկավարժ», 13 սեպ-
տեմբերի 1965, թիվ 18, էջ 13:

4. ԻՄ ԸՆԿԵՐՈՋ ՄԱՍԻՆ – «Մանկավարժ», 27
սեպտեմբերի 1965, թիվ 20, էջ 3:

5. ԿԲԱՐՁՐԱՑՆԵՆ ՈՒՄՍԱՆ ԱՌԱՋԱԴԻՄՈՒԹՅՈՒՆԸ
– «Մանկավարժ», 11 հոկտեմբերի, 1965, թիվ 22, էջ 2:

6. ԿԱՄՐԱՊՆԴԵՆՔ ՀԱՋՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ –
«Մանկավարժ», 7 նոյեմբերի 1965, թիվ 26, էջ 1:

7. ՀԱՐԱՋԱՏ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՊԱՏՎԻ ՀԱՄԱՐ – «Մանկավարժ», 16 մարտի 1966, թիվ 9, էջ 2:
8. ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՅԼԵՐԸ – «Պղնձի համար», (Կապան), 4 հունիսի 1968, էջ 3:
9. ՈԱԶՄԱՃԱԿԱՏԻ ԽԱՉՈՒՂԻՆԵՐՈՎ – «Պղնձի համար», 15 սեպտեմբերի 1970, թիվ 112, էջ 2-3:
10. ՀԱՅ ԳՎԱՐԴԻԱԿԱՆՆԵՐԸ – «Սովետական Հայաստան», 7 փետրվարի 1973, թիվ 29, էջ 4:
11. ԴԱԺԱՆ ՄԱՐՏԵՐՈՒՄ – «Սովետական Հայաստան», 4 հուլիսի 1973, թիվ 155, էջ 4:
12. ՊԱՏՄՈՒՄ ԵՆ ՎԱՎԵՐԱԳՐԵՐԸ – «Ավանգարդ», 9 սեպտեմբերի 1973, թիվ 108, էջ 3:
13. Ո՞ՒՄ ՄԱՍԻՆ Է ԳՐԵԼ ՄԱՐՇԱԼԸ – «Ավանգարդ», 2 նոյեմբերի 1973, թիվ 131, էջ 3:
14. Ո՞ՒՄ ՄԱՍԻՆ Է ԳՐԵԼ ՄԱՐՇԱԼԸ – «Պղնձի համար», 22 նոյեմբերի 1973, թիվ 137, էջ 3-4:
15. ՎԱՎԵՐԱԳՐԵՐ ՀԱՅ ՕԴԱՉՈՒՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ – «Ավանգարդ», 18 օգոստոսի 1974, թիվ 98, էջ 3:
16. ԳՆԴԻ ՀՐԵՏԱՆՈՒ ՊԵՏԸ – «Սովետական Հայաստան», 8 հունվարի 1975, թիվ 6, էջ 4:
17. ՏԱՆԿԱՅԻՆ ԲՐԻԳԱԴԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԸ – «Պղնձի համար», 1 մարտի 1975, թիվ 27, էջ 2:
18. ՕԴԱՅԻՆ ՀՐԱՉԻԳՆԵՐԸ – «Ավանգարդ», 17 օգոստոսի 1975, թիվ 98, էջ 3:
19. ՀԱՂԹԱՆԱԿԻ ԶՈՐԱՀԱՆԴԵՍԻ ՄԱՍՆԱԿԻՑԸ – «Ավանգարդ», 7 սեպտեմբերի 1975, թիվ 107, էջ 3:
20. ՊԱՏՄՈՒՄ ԵՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐԸ – «Սովետական Հայաստան», 13 սեպտեմբերի 1975, թիվ 215, էջ 4:

21. ՀԵՐՈՍԻ ՍԽՐԱՆՔՆ ԱՆՄԱՀ Է, ՀԻՇԱՏԱԿՆ՝ ԱՆՄԱՐ – «Ավանգարդ», 17 մարտի 1976, թիվ 33, էջ 3:
22. ՀՐԱՆՈԹԻ ՀՍՈՒՏ ՆՇԱՆԱՌՈՒՄ – «Սովետական Հայաստան», 18 նոյեմբերի 1976, թիվ 47, էջ 1:
23. ԿՈՐԾԱՆԻՉ ՀՐԵՏԱՆՈՒ ԴԱՍԱԿԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԸ – «Ավանգարդ», 24 դեկտեմբերի 1976, թիվ 154, էջ 3:
24. ГЕРОИ НЕ УМИРАЮТ – “Комсомолец”, 29 октября 1977, № 130, с. 4.
25. ԵՐԿԱԹՅԱ ԴԻՎԻԶԻԱՅԻ ՇԱՐՔԵՐՈՒՄ – «Ավանգարդ», 22 փետրվարի 1978, թիվ 23, էջ 4:
26. ԷԼՏԻԳԵՆԻ ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ – «Սովետական Հայաստան», 19 հունվարի 1980, թիվ 16, էջ 4:
27. ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՉՈՐՍ ՇՔԱՆՇԱՆՆԵՐԻ ԱՄՊԵՏԸ – «Ավանգարդ», 21 փետրվարի 1982, թիվ 23, էջ 3:
28. ՀԵՐՈՍԱՑԱԿ ՏԻՍԱՅԻ ԱՓԻՆ – «Սովետական Հայաստան», 4 ապրիլի 1985, թիվ 78, էջ 3:
29. ԳՐԻՉԸ՝ ՁԵՆՔ (մի լուսանկարի պատմություն) – «Սովետական Հայաստան», 5 մայիսի 1985, թիվ 103, էջ 2:
30. ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՕՐՐԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՆԵՐԻ ՇԱՐՔԵՐՈՒՄ – «Գրքերի աշխարհ», 20 ապրիլի 1986, թիվ 4, էջ 2:
31. ՄԱՐՏԵՐՈՒՄ ԹՐԾՎԱԾ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ – «Գրքերի աշխարհ», 24 հուլիսի 1988, թիվ 7, էջ 5:
32. ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԶԱՎԱԿՆԵՐԸ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ – «Գրքերի աշխարհ», 23 հոկտեմբերի 1988, թիվ 10, էջ 1:
33. ПОСЛЕДНЯЯ АРМЯНСКАЯ ДИВИЗИЯ

- “Республика Армения”, 9 мая 1991, № 82, с. 2.
34. КАК ЭТО БЫЛО – “Республика Армения”, 28 мая 1991, № 93, с. 2.
35. В ПЕРВЫЕ ДНИ ВОЙНЫ – “Республика Армения”, 22 июня 1991, № 82, с. 1-2.
36. ԹԵ ԻՆՉՊԵՍ ԱՆԴՐՖԵԴԵՐԱՑԻԱՅԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻՆ ԿԱՊԱՆԻ ՇՐՋԱՆԻ 21 ԳՅՈՒՂ ՆՎԻՐԱԲԵՐԵՑ «ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻՆ» – «Երկիր», 1 հունիսի 1992, թիվ 123, էջ 4:
37. ԹԵ ԻՆՉՊԵՍ ԱՆԴՐՖԵԴԵՐԱՑԻԱՅԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻՆ 1959 թ. ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 34539 ՔԱՌ. ԿՄ ՏԱՐԱԾՔԻՑ 4739 ՔԱՌ. ԿՄ-Ն ՆՎԻՐԱԲԵՐԵՑ «ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻՆ» – «Երկիր», 17 հունիսի 1992, թիվ 135, էջ 4:
38. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱՆԱԿԸ 1918-1920 թվականներին – «Հայ զինվոր», հունիս 1994, թիվ 9, էջ 10-11 (շարունակելի):
39. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱՆԱԿԸ 1918-1920 թվականներին – «Հայ զինվոր», հունիս 1994, թիվ 10, էջ 10-11:
40. ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՆԱԿԸ 1920-1922 թվականներին – «Հայ զինվոր», հունիս 1994, թիվ 14, էջ 10-11 (շարունակելի):
41. ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՆԱԿԸ 1920-1922 թվականներին – «Հայ զինվոր», հունիս 1994, թիվ 15, էջ 7 (շարունակելի):
42. ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՆԱԿԸ 1920-1922 թվականներին – «Հայ զինվոր», հունիս 1994, թիվ 16, էջ

5 (շարունակելի):

43. ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՆԱԿԸ 1920-1922 թվականներին – «Հայ զինվոր», հուլիս 1994, թիվ 17, էջ 5 (շարունակելի):

44. ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՆԱԿԸ 1920-1922 թվականներին – «Հայ զինվոր», հուլիս 1994, թիվ 18, էջ 10:

45. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԻՎԻԶԻԱՆ 1922-1940 թվականներին – «Հայ զինվոր», օգոստոս 1994, թիվ 19, էջ 5:

46. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶՈՐԱՄԻԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԸ 1941-1945 թթ. – «Հայ զինվոր», 22-29 հոկտեմբերի 1994, թիվ 29, էջ 5 (շարունակելի):

47. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶՈՐԱՄԻԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԸ 1941-1945 թթ. – «Հայ զինվոր», նոյեմբեր 1994, թիվ 30, էջ 5:

48. ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԻ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՍԽՐԱՆՔՆԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԵՐԻՆ – «Հայ զինվոր», 22-29 դեկտեմբերի 1994, թիվ 36, էջ 5 (շարունակելի):

49. ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԻ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՍԽՐԱՆՔՆԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԵՐԻՆ – «Հայ զինվոր», 29 դեկտեմբերի 1994 - 4 հունվարի 1995, թիվ 37, էջ 6 (շարունակելի):

50. ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԻ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՍԽՐԱՆՔՆԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԵՐԻՆ – «Հայ զինվոր», 14-21 հունվարի 1995, թիվ 1, էջ 5 (շարունակելի):

51. ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԻ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՍԽՐԱՆՔՆԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԵՐԻՆ – «Հայ զինվոր», 21-28 հունվարի 1995, թիվ 2, էջ 6 (շարունակելի):

52. ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԻ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՍԽՐԱՆՔՆԵՐԸ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԵՐԻՆ – «Հայ զինվոր»,
հունվար 1995, թիվ 3, էջ 6 (շարունակելի):

53. ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԻ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՍԽՐԱՆՔՆԵՐԸ
ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԵՐԻՆ – «Հայ զինվոր», 4-11
փետրվարի 1995, թիվ 4, էջ 6 (շարունակելի):

54. ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԻ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՍԽՐԱՆՔՆԵՐԸ
ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԵՐԻՆ – «Հայ զինվոր», 11-18
փետրվարի 1995, թիվ 5, էջ 6 (շարունակելի):

55. ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԸ ԿՈՒՐՍԿԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏՈՒՄ
(5 հուլիսի - 23 օգոստոսի 1943 թ.) – «Հայ զինվոր», 18-
25 մարտի 1995, թիվ 10, էջ 6 (շարունակելի):

56. ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԸ ԿՈՒՐՍԿԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏՈՒՄ
(5 հուլիսի - 23 օգոստոսի 1943 թ.) – «Հայ զինվոր», 25-
31 մարտի 1995, թիվ 11, էջ 6 (շարունակելի):

57. ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԸ ԿՈՒՐՍԿԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏՈՒՄ
(5 հուլիսի - 23 օգոստոսի 1943 թ.) – «Հայ զինվոր», 1-7
ապրիլի 1995, թիվ 12, էջ 6:

58. ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԸ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱԿԻԱՅԻ
ԱԶԱՏԱԳՐՄԱՆ ՄԱՐՏԵՐՈՒՄ – «Հայ զինվոր», 23-30
ապրիլի 1995, թիվ 15, էջ 6:

59. ԳԵՆԵՐԱԼ ԻՎԱՆՅԱՆԻ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՍԽՐԱՆՔՆԵՐԸ
– «Հայ զինվոր», 16-23 մայիսի 1995, թիվ 18, էջ 4:

60. ՀԱՅ ԹԻԿՈՒՆՔԱՅԻՆՆԵՐԻ ԱՎԱՆԴԸ – «Հայ
զինվոր», 5-12 հունիսի 1995, թիվ 21, էջ 12:

61. ՀԱՅՈՑ ԱՌԱՋԻՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԸ – «Հայ
զինվոր», 5-12 օգոստոսի 1995, թիվ 30, էջ 9:

62. ՀԱՅԵՐԸ ԵՎ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՀԵՌԱՎՈՐ ԱՐԵՎԵԼ-
ՔՈՒՄ – «Հայ զինվոր», 26 օգոստոսի - 2 սեպտեմբերի

1995, թիվ 33, էջ 10:

63. ԷԴՈՒԱՐԴ ԱՍԱԴՈՎԻ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԽԱՉԸ – «Հայ զինվոր», 36 օգոստոսի 2 սեպտեմբերի 1995, թիվ 34, էջ 11:

64. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱՆԱԿԸ 1918-1920 թվականներին – «Կապան», 22 սեպտեմբերի 1995, թիվ 29, էջ 3 (շարունակելի):

65. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱՆԱԿԸ 1918-1920 թվականներին – «Կապան», 29 սեպտեմբերի 1995, թիվ 30, էջ 3-4:

66. ՇԱՌԼ ԱԶՆԱՎՈՒՐԻ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐԱԳՈՒՅՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԱՐԽԻՎՈՒՄ – «Ազգ», 21 դեկտեմբերի 1995, թիվ 245, էջ 6:

67. ՄԱՐՇԱԼ ԲԱՂՐԱՄՅԱՆ (100-ամյակի առթիվ) – «Հայ զինվոր», 27 սեպտեմբերի - 4 հոկտեմբերի 1997, թիվ 38, էջ 8-9 (շարունակելի):

68. ՄԱՐՇԱԼ ԲԱՂՐԱՄՅԱՆ (100-ամյակի առթիվ) – «Հայ զինվոր», 4-11 հոկտեմբերի 1997, թիվ 39, էջ 11 (շարունակելի):

69. ՄԱՐՇԱԼ ԲԱՂՐԱՄՅԱՆ (100-ամյակի առթիվ) – «Հայ զինվոր», 11-18 հոկտեմբերի 1997, թիվ 40, էջ 11:

70. ՈԱԶՄԱԿԱՆ ՄՆԱՅՈՒՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ – «Հայ զինվոր», 21 նոյեմբերի 1997, թիվ 46, էջ 10:

71. ՀԱՅ ԱԿԱՆԱՎՈՐ ԶՈՐԱՎԱՐԸ – «Ջահ» (Արմավիրի «Արարատ» համալսարանի պաշտոնաթերթ), 4 դեկտեմբերի 1997, թիվ 2, էջ 2:

72. ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՖԱՇԻՉՄԻ ԴԵՄ ՏԱՐԱԾ ՀԱՂ-

ԹԱՆԱԿԸ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻՆ ՓՐԿԵՑ ՆՈՐ ՑԵՂԱՍՊԱ-
ՆՈՒԹՅՈՒՆԻՑ – «Հայք», 8 մայիսի 1998, թիվ 46, էջ 8:

73. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿԸ ԵՎ ՄԵԾ
ՏԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ (1918-1920 թթ.) – «Հայություն»,
(Ափյուռքահայերի հետ կապերի կոմիտեի պարբե-
րաթերթ), 20-31 հունիսի 1998, էջ 1-3:

74. ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐԻ
ԹՎԱՔԱՆԱԿԻ ՇՈՒՐՋ – «Հայ զինվոր», 15-22 օգոստոսի
1998, թիվ 32, էջ 11:

75. ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԻ ՄՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԿՈՎԿԱՍԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԻՆ (25 հունիսի 1942 - 9
հոկտեմբերի 1943) – «Հայ զինվոր», 3-10 հոկտեմբերի
1998, թիվ 39, էջ 11:

76. ՀԵՐՈՍՆԵՐԻՑ ԱՄԵՆԱԿՐՏՆԵՐԸ – «Հայ զինվոր»,
2-9 դեկտեմբերի 2000, թիվ 48, էջ 11:

77. ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՅ ՀԵՐՈՍԸ (ԼԱԶԱՐ ՉԱՊՉԱԽՈՎ):
ՄԵՆԱՄԱՐՏ 50 ՏԱՆԿԻ ԴԵՄ (ՍԵՐԳԵՅ ՕԳԱՆՈՎ),
ՀԱՂԹԱՆԱԿԻ ԶՈՐԱՀԱՆԴԵՍԻ ՄԱՍՆԱԿԻՑԸ (ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ
ՄԱՑԱԿԱՆՈՎ) – «Հայ զինվոր», 24 փետրվարի 3 մարտի
2001, թիվ 7, էջ 10:

78. ԶԻՆՎՈՐԱԿԱՆԸ ԵՎ ՊԱՏՄԱԲԱՆԸ – «Սյունյաց
աշխարհ», 10 ապրիլի 2002, թիվ 8, էջ 6 (Լ.Ս. Ստե-
փանյանի համահեղինակությամբ):

79. ВКЛАД АРМЯНСКОГО НАРОДА В ПО-
БЕДУ В БИТВЕ ЗА КАВКАЗ – “Вестник Союза армян
России”, Москва, июль 2003, вып. 7(19), с. 12.

80. ԼԵԳԵՆԴԱՐ ՀԵՏԱԽՈՒՅՁԸ (Խորհրդային
Միության հերոս, զնդապետ Գևորգ Վարդանյանի

ծննդյան 80-ամյակի առթիվ) – «Հայ զինվոր», 17-24 հունվար 2004, թիվ 1, էջ 12 (Լ.Ա. Ստեփանյանի համահեղինակությամբ):

81. ՄԱՐՏԻԿԸ, ՀԵՏԱԽՈՒՅՁՆ ՈՒ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ (պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, անլեզալ հետախույզ Ձ.Ս. Ղասաբյանի ծննդյան 85-ամյակի առթիվ) – «Հայ զինվոր», 31 հունվարի - 7 փետրվարի 2004, թիվ 3, էջ 9:

82. ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՈՒԹ ՇՔԱՆՇԱՆՆԵՐԻ ԱՄՊԵՏԸ – «Հայ զինվոր», 7-14 փետրվարի 2004, թիվ 4, էջ 9 (Լ.Ա. Ստեփանյանի համահեղինակությամբ):

83. ՀՈՉԱԿԱՎՈՐ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ, ՄԱՐՏԻԿՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ (ակադեմիկոս Անուշավան Արզումանյանի ծննդյան 100-ամյակի առթիվ) – «Հայաստանի կոմունիստ», 10-17 փետրվարի 2004, թիվ 4, էջ 3 (Լ.Ա. Ստեփանյանի համահեղինակությամբ):

Նույն հոդվածը տպագրվել է «Սյունյաց երկիր» թերթի 2004 թ. մարտի 2-ի թիվ 7-ի 4-րդ էջում:

84. ЗНАТЬ СВОЮ ИСТОРИЮ, ПОМНИТЬ ГЕРОЕВ – “Республика Армения”, 6 мая 2005, №33, с. 7-8.

85. ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԱՌՆՉՎՈՂՄԻ ՔԱՆԻ ՀԱՐՑԵՐ – «Սյունյաց երկիր», 7 մայիսի 2005, թիվ 16-18, էջ 4:

86. АРМЯНЕ В БОЯХ ЗА ЛЕНИНГРАД (НЕЛЬСОН СТЕПАНЯН) – “Веруем” (Հավատամք), газета армянской общины Санкт-Петербурга, 30 июня 2005, №7(146), с. 6.

87. ԻՆՃԵՆԵՐԱԿԱՆ ՉՈՐՔԵՐԻ ՄԱՐՇԱԼ ՍԵՐՊԵՅ ԱԳԱՆՈՎ – «Ղայ զինվոր», 2-9 հունիսի 2007, թիվ 21, էջ 10:

88. АРМЯНЕ В БОЯХ ЗА ЛЕНИНГРАД – “Веруем” (Չավառամք), газета армянской общины Санкт-Петербурга, Санкт-Петербург, 2007, № 5, с. 4-5.

89. ТО ЖЕ, 2007, № 6, с. 6-7.

90. ТО ЖЕ, 2007, № 7, с. 6-7.

91. ТО ЖЕ, 2007, № 8, с. 8.

92. ՉԱՆԳԵՉՈՒՐՅԱՆ ԳՈՅԱԿՈՒՎ – «Սյունյաց երկիր», 26 ապրիլի 2008, թիվ 10-11, էջ 16:

93. ՉԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՔՐԴԱԿԱՆ ՎԱՇՏԸ – «Ձագրոս», հոկտեմբեր 2008, թիվ 8, էջ 3:

94. ԱԿԻԱՑԻԱՅԻ ԳԵՆԵՐԱԼ - ԳՆՂԱՊԵՏԸ – «Ղայ զինվոր», 25 փետրվարի - 4 մարտի 2009, թիվ 8, էջ 7:

95. ՉԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՉԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՍԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ – «Գիտություն», հունիս, 2009, թիվ 6, էջ 3:

96. ՄԵՆՔ ՄԻԱՍԻՆ ՉԱՂԹԵՑԻՆՔ – «Գիտություն», ապրիլ, 2010, թիվ 4, էջ 8:

ԽՄՐԱԳՐԱԾ ԳՐՔԵՐ РЕДАКТИРОВАННЫЕ КНИГИ

1. ՄԱՐԱՏ ՍԱՉԱԿՅԱՆ – Սովետական ռազմիկների մարտական եղբայրությունը Լենինգրադի համար մղված մարտերում (1941–1944), Ե., 1986, ՉՍՄՉ ԳԱ

հրատ., 16,6 մամուլ, 271 էջ:

2. ՍԵՐՊԵՅ ՇԻՐԻՆՅԱՆ – Հայրենիքի զինվորները, Ե., 1986, «Հայաստան» հրատ., 5,25 մամուլ, 88 էջ:

3. ԿԻՄ ՂԱԼԱՉՅԱՆ – Փառքի հուշարձաններ, Ե., 1986, «Հայաստան» հրատ., 32,18 մամուլ, 242 էջ:

4. ԳԵՎՈՐԳ ՂԱՐԻԲՋԱՆՅԱՆ, ԱԲԵԼ ՍԻՍՈՆՅԱՆ – Մարշալ Բաղրամյան, Ե., 1987, «Գիտելիք» հրատ., 31 էջ:

5. БОРИС САРКИСОВ – Не звони, не звони колокол, Е.: изд. “Айастан”, 1998, 7,98 п.л., 124 с.

6. ՍՈՒՐԻԿ ԱՍԻԼԲԵԿՅԱՆ – Ոտնահետքերը ձգվում են մինչև անմահություն, Ե., 1989, «Հայաստան» հրատ., 10,34 մամուլ, 232 էջ:

7. ԿԻՄ ՂԱԼԱՉՅԱՆ – Ծովածիճներ, Ե., 1989, «Խորհրդային գրող» հրատ., 27,92 մամուլ, 528 էջ:

8. ԵՐՎԱՆԴ ԽԱԼԵՅԱՆ – Թշնամու թիկունքում, Ե., 1990, Հայկ. ԽՍՀ ԳԱ հրատ., 17 մամուլ, 272 էջ:

9. ԱՐՇԱԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏՅԱՆ – ԽՍՀՄ մարշալներ, Ե., 1990, «Հայաստան» հրատ., 14,27 մամուլ, 302 էջ:

10. ՎԱՂԻՆԱԿ ՇԱՀՎԵՐԴՅԱՆ – Կրակի և մահվան միջով, Ե., 1990, «Հայաստան» հրատ., 7,81 մամուլ, 158 էջ:

11. ԽԻԿԱՐ ԲԱՐՍԵՂՅԱՆ – Հայ ժողովրդի ավանդը Հայրենական մեծ պատերազմում տարած հաղթանակում, Ե., 1995, ՀՀ ԳԱ «Գիտություն» հրատ., 5 մամուլ, 76 էջ:

12. ԱՐՏԱՎԱԶԴ ՄԿՐՏՉՅԱՆ – Կապանցիները

Հայրենական մեծ պատերազմում, Ե., 1998, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 21,5 մամուլ, 326 էջ:

13. ԱԼԲԵՐՏ ՔՅՈՒՐՔՉՅԱՆ – 1826–1828 ռուս-պարսկական պատերազմի մի քանի հիմնահարցեր (պատմություն, պատմագրություն), Ե., 1999, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 8 մամուլ, 128 էջ:

14. ՀՐԱՉԻԿ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ – Խորհրդային Հայաստանի աշխատավորության ավանդը Հայրենական մեծ պատերազմի հաղթանակում (1941–1945թթ.) Ե., 2002, «Ասողիկ» հրատ., 183 էջ:

15. ՀՐԱՉԻԿ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ – Հայաստանի մտավորականության ավանդը գերմանաֆաշիստական զավթիչների ջախջախման գործում (1941–1945թթ.), Ե., 2000, «Ասողիկ» հրատ., 46 էջ:

16. ՀՐԱՉԻԿ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ – Հայաստանի աշխատավորության ավանդը Հայրենական մեծ պատերազմի հաղթանակում (1941–1945թթ.), պատմագրություն, Ե., 2000, «Ասողիկ» հրատ., 18 էջ:

17. ԱԼԲԵՐՏ ՔՅՈՒՐՔՉՅԱՆ – 1826–1828 ռուս-պարսկական պատերազմը, Ե., 2000, «Զանգակ-97» հրատ., 10 մամուլ, 160 էջ:

18. ԱՐՈՒՄՅԱԿ ՏԵՐՉԱՆՅԱՆ – Հայ Առաքելական եկեղեցին Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի տարիներին (1939–1945թթ.) Ե., 2001, «Նոր կյանք ինստիտուտ» հրատ., 7,5 մամուլ, 120 էջ:

19. ԳՐԻՇԱ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ – Խորհրդային Միության հայ հերոսների և «Փառքի շքանշանի» լրիվ ասպետների հիմնահարցը հայ պատմագիտության մեջ,

Ե., 2002, «Զանգակ-97» հրատ., 6 մամուլ, 96 էջ:

20. ԴԻՄԻՏՐԻ ՍԱՐԳՍՅԱՆ – Շողագա (Սևանի շրջանի Ձորագյուղ բնակավայրի պատմությունը), Ե., 2002, «Զանգակ-97» հրատ., 24 մամուլ, 384 էջ (գիրքը խմբագրվել է Համլետ Հարությունյանի հետ միասին):

21. ՀԱՅԿ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ, ՏԻԳՐԱՆ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ – ՀԱՅԿԱԶՈՒՆՔ, Ե., 2002, «Ամարաս» հրատ., 720 էջ (խմբագրել է ցարական և խորհրդային բանակների հայ զեներալների բաժինները, գրել անլեգալ հետախույզ, խորհրդային Միության հերոս, գնդապետ Գևորգ Վարդանյանի մասին ակնարկը):

22. ՍԱՍՈՒՆ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ – Հավերժության լուսամտայան, Ե., 2002, «Ուխտատուն» հրատ. 122, 2 մամուլ, 1956 էջ:

23. ՎԼԱԴԻՄԻՐ ՂԱԶԱԽԵՑՅԱՆ – Հայ պարտիզանները, Ե., 2004, «Զանգակ-97» հրատ., 10 մամուլ, 158 էջ:

24. ԳՈՂԱՐ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ – Հայաստանի արդյունաբերությունը Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին (1941–1945), Ե., 2005, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 7,5 մամուլ, 118 էջ:

25. ԱԼԲԵՐՏ ՔՅՈՒՐՔՅԱՆ – Հայ-ռուսական առևտրատնտեսական կապերը 18-րդ դարի առաջին քառորդին, Ե., 2005, «Լուսակն» հրատ., 192 էջ:

26. ՍԱՍՈՒՆ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ – Մուսաները չլռեցին. Հայ գրողների մասնակցությունը 2-րդ աշխարհամարտին: 1941-1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում զոհված հայ և աշխարհի գրողները, գիրք 2-րդ, Ե., 2005,

«Ուխտատուն» հրատ., 45 մամուլ, 720 էջ:

27. ՄՈՒՐԱԴ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ – Հայագրի զինվորականները ռուսական բանակում (XIX դ. վերջ - XX դարի սկիզբ), Ե., 2008, ՀՀ ԳԱ «Գիտություն» հրատ., 10,4 մամուլ, 160 էջ:

28. ԱՐՅՈՒՄԱԿ ՏԵՐՉԱՆՅԱՆ – Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի գործունեությունը Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի տարիներին (1939 - 1945 թթ.), Ե., 2010, «Ձանգակ-97» հրատ., 8,5 մամուլ, 136 էջ:

ԳՐԱԽՈՍԱԾ ԳՐՔԵՐ РЕЦЕНЗИРОВАННЫЕ КНИГИ

1. ՔՆԱՐԻԿ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ – Սովետական Հայաստանի կոլտնտեսային գյուղացիությունը Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին, Ե., 1979, ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 12,25 մամուլ, 196 էջ:

2. ՀԱՄԼԵՏ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ – Հայկական ՍՍՀ բանվոր դասակարգը սոցիալիզմի ամրապնդման և զարգացման ժամանակաշրջանում, Ե., 1983, Հայկ. ՍՍՀ ԳԱ հրատ., 10 մամուլ, 158 էջ:

3. ԱԲԵԼ ՍԻՄՈՆՅԱՆ – Անմահ սխրանք, Ե., 1985, «Գիտելիք» հրատ., 1.5 մամուլ, 24 էջ:

4. ՌԱԶՄԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ (դասագիրք) – Ե., 1993, «Լույս» հրատ., 16 մամուլ, 255 էջ:

5. ԱՐՇԱՎԻՐ ՀԱԿՈԲՅԱՆ – Կովկասյան նախալեռներից մինչև Բեռլին – Էլբա, Ե., 1991, ՀՀ ԳԱ հրատ., 22

մամուլ, 348 էջ:

6. ՄՈՒՐԱԴ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ – Հայաստանի Հանրապետության բանակը 1918–1920, Ե., 1996, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 8,75 մամուլ, 140 էջ:

7. ՄՈՒՐԱԴ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ – Հայկական կամավորական խմբերը և ազգային գումարտակները Կովկասյան ռազմաճակատում (1914–1917թթ.), Ե., 1999, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 22 մամուլ, 336 էջ:

8. ՀՐԱՆՏ ԱԲՐԱՀԱՄՅԱՆ – Ճակատագրին ընդառաջ, Ե., 2001, «Ամարաս» հրատ., 240 էջ:

9. ԱՄԱՏՈՒՆԻ ՎԻՐԱԲՅԱՆ – Հայաստանը Ստալինից մինչև Խրուշչով, Ե., 2001, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 14,85 մամուլ, 238 էջ:

10. ՀՐԱՆՏ ԱԲՐԱՀԱՄՅԱՆ – Մարտնչող Արցախը 1917–2000, գիրք Ա, 1917–1923, Ե., «Զանգակ-97» հրատ., 21,25 մամուլ, 338 էջ:

11. ՀՐԱՆՏ ԱԲՐԱՀԱՄՅԱՆ – Մարտնչող Արցախը 1917–2000, գիրք Բ, 1923–1985, Ե., 2005, «Զանգակ-97» հրատ., 17 մամուլ, 278 էջ:

12. АРТАВАЗД БАГРАТИД (Роман Багдасарян) – Участие армянского народа в битве за Кавказ в период Великой Отечественной войны (25.06.1942 – 09.10.1943), Е.: изд. “Гитутюн”, НАН РА, 2005, 12,25 п.л., 198 с.

13. ՀՐԱՆՏ ԱԲՐԱՀԱՄՅԱՆ – Մարտնչող Արցախը, 1985-2000, գիրք Գ, Ստեփանակերտ, «Դիզակ պլուս» հրատ., 2007, 46,5 մամուլ, 744 էջ:

14. ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ – Շշուկին Կիրիլ

Իվանովիչ – Մետաքսյան Կիրակոս Չովհաննեսի, եռյակի հերոսը, գաղտնի մնացած հայը, որին չգիտի ժողովուրդը, Ե., «Ձանգակ-97» հրատ., 12,5 մամուլ, 200 էջ:

**ԽՈՐՀՂԱՏՎՈՒԹՅԱՄ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԱԾ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
КОНСУЛЬТАНТ ИЗДАНЫХ КНИГ**

1. ՎԱՐԱՆ ՄԿՐՏՉՅԱՆ – Հայ ժողովուրդը Հայրենական մեծ պատերազմում, Ե., 2005, ՀՀ ՊՆ քարոզչության վարչություն, «Ամարաս» տպարան, 64 էջ:

**Կ.Ա.ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԻ ԴԵԿԱՎԱՐՈՒԹՅԱՄ
ՊԱՇՏՊԱՆԱԾ ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ЗАЩИЩЕННЫЕ ДИССЕРТАЦИИ
ПОД РУКОВОДСТВОМ К.А.АРУТЮНЯНА**

1. ՄԻՐՉՈՅԱՆ ՍՈՒՐԵՆ ԳԱՐԵԳԻՆԻ – Հայ ժողովրդի մասնակցությունը Ստալինգրադյան ճակատամարտին (17.7.1942 – 2.2.1943թ.): Պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսություն: Պաշտպանությունը կայացել է ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտում՝ 1997թ. նոյեմբերի 11-ին:

2. ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ ՀԱԿՈՐ ԹԵԼՄԱՆԻ – Արցախահայրության մասնակցությունը Հայրենական մեծ պատերազմին (1941–1945թթ.): Պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենա-

խոսություն: Պաշտպանությունը կայացել է ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտում՝ 2004թ. հունիսի 8-ին:

3. ՏԵՐԶԱՆՅԱՆ ԱՐՅՈՒՍԱԿ ՍԱՍՍՈՆԻ – Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի գործունեությունը Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի տարիներին (1939-1945 թթ.): Պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսություն: Պաշտպանությունը կայացել է ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտում՝ 2010 թ. հուլիսի 16-ին:

**ԸՆԴԴԻՍԱԽՈՍՈՒԹՅԱՄԲ ՊԱՇՏՊԱՆԱԾ
ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ДИССЕРТАЦИИ, ЗАЩИЩЕННЫЕ
ПОД ОППОНЕНТСТВОМ
К.А. АРУТЮНЯНА**

1. ОРОПЯН СТЕПАН – Деятельность партийных организаций республик Закавказья по дальнейшему укреплению дружбы народов многонационального края и усилению их экономического сотрудничества в ходе битвы за Кавказ. Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук. Защита диссертации состоялась в Институте партии ЦК КП Армении 20 июня 1989г.

2. ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ ՍՈՒՐԱԴ ԼԵՎՈՆԻ – Հայաստանի Հանրապետության բանակը և նրա գործունեությունը (1918–1920թթ.): Պատմական գիտությունների թեկնա-

ծուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսություն: Պաշտպանությունը կայացել է ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտում՝ 1995թ. մարտի 18-ին:

3. ՆԱԶԱՐՅԱՆ ԱՐԱՄ ՍՐԱՊԻՈՆԻ – Հայկական զորամասերի կազմավորումը Կովկասյան ճակատում: Պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսություն: Պաշտպանությունը կայացել է ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտում՝ 2000թ. նոյեմբերի 10-ին:

4. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ ՄՅԵՐ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԻ – Արցախյան պատերազմը և պաշտպանության բանակի մարտական ուղին 1991–1994թթ.: Պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսություն: Պաշտպանությունը կայացել է ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտում՝ 2000թ. հոկտեմբերի 29-ին:

5. ՍԱՐԳՍՅԱՆ ԱՂՎԱՆ ՎԱՂԻՆԱԿԻ – Հայ զինվորի դաստիարակության համակարգի ստեղծման մանկավարժական հիմունքները: Մանկավարժական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսություն: Պաշտպանությունը կայացել է Խ.Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանում՝ 2002թ. հոկտեմբերի 8-ին:

ԳՐԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
Կ.Ա.ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԻ ԳՐՔԵՐԻ ՄԱՍԻՆ
РЕЦЕНЗИИ О КНИГАХ К.А.АРУТЮНЯНА

ա) Տպագրված գիտական հանդեսներում
а) в научных журналах

1. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԱՎԱՆԴԸ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ ՏԱՐԱԾ ՀԱՂԹԱՆԱԿՈՒՄ (1941-1945 թթ.), Ե., 2001, «Զանգակ-97» հրատ. – Գ.Ն. Հարությունյան, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», 2001, թիվ 1, էջ 209-211:

2. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՐԿՐՈՐԳ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ (1939-1945 թթ.), Ե., 2001, «Հրազդան» հրատ. – Գ.Ն. Հարությունյան, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», 2002, թիվ 2, էջ 229-231:

3. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԶՈՐԱՄԻԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԸ 1918-1945 թվականներին, Ե., 2002, «Զանգակ-97» հրատ. – Գ.Ն. Հարությունյան, «Պատմա-բանասիրական հանդես», 2002, թիվ 2, էջ 310-314:

4. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ (1939-1945 թթ.), Ե., 2002, «Զանգակ-97» հրատ. – Գ.Ն. Հարությունյան, «Պատմա-բանասիրական հանդես», 2003, թիվ 1, էջ 287-291:

5. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ 1941-1945 թթ. (ռուսերեն), Ե., 2004, ՀՀ

ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ. – Ա.Յ.Քյուքչյան, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», 2005, թիվ 3, էջ 220-223:

6. ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱ-ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ (30.11.1939 - 13.03.1940): Ե., 2008, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., – Գ.Ս. Գեղամյան, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», 2008, թիվ 2, էջ 277-280:

7. АРМЯНЕ В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ – О книге К.А. Арутюняна и Г.Р.Погосяна “Вклад армянского народа в победу в Великой Отечественной войне (1941-1945)”, Е., 2010, Изд. “Гитутюн” НАН РА – Леонид Мартиросян, “Карабахский экспресс”, 2010, №3, с. 18-25.

բ) Տպագրված թերթերում

б) в газетах

1. 76-րդ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՐԱԶԳԱՅԻՆԸ – Ռոժենտ Գրիգորյան, «Սովետական Հայաստան», 5 մայիսի 1977, էջ 2:

2. ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՍԽՐԱԼԻ ՈՒՂԻ – Ռևիկ Գրիգորյան, «Սովետական Հայաստան», 15 հունիսի 1980, թիվ 140, էջ 4:

3. ՉԵԽՈՍԼՈՎԱԿԻԱՅԻ ԱԶԱՏԱԳՐՄԱՆ ՄԱՐՏԵՐՈՒԿ – Ռևիկ Գրիգորյան, «Սովետական Հայաստան», 19 սեպտեմբերի 1980, թիվ 219, էջ 2:

4. ԹԱՄԱՆՅԱՆ ԴԻՎԻԶԻԱՅԻ ՏԱՐԵԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ –

Խիկար Բարսեղյան, «Երեկոյան Երևան», 24 մարտի 1987, թիվ 72, էջ 3:

5. ՀՈՒՆԳԱՐԻԱՅԻ ԵՎ ԱՎԱՏՐԻԱՅԻ ԱԶԱՏԱԳՐՄԱՆ ՄԱՐՏԵՐՈՒՄ – Կորդա Մադ, «Ռյա Թազա», (քրդերեն) 13 հոկտեմբերի 1990, էջ 4:

6. КРЕЩЕНИЕ В САРДАРАПАТСКОЙ БИТВЕ – Левон Степанян, “Республика Армения”, 19 октября 1997, №197, с. 2.

7. О РАТНОМ ПУТИ МАРШАЛА – Рожент Григорян, “Голос Армении”, 6 декабря 1997, №137, с. 4.

8. ՆՈՐ ԳԻՐՔ. «ՄԱՐՇԱԼ ԲԱՂՐԱՄՅԱՆ» – Արմեն Կարապետյան, «Հայաստանի կոմունիստ», 20-27 փետրվարի 1998, թիվ 6, էջ 3:

9. ՆՈՐ ԳԻՐՔ ԶՈՐԱՎԱՐԻ ՄԱՍԻՆ – Ռոժենոտ Գրիգորյան, «Հայաստան», 14 ապրիլի 1998, թիվ 38, էջ 4:

10. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԱՎԱՆԴԸ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ ՏԱՐԱԾ ՀԱՂԹԱՆԱԿՈՒՄ – Սանդրո Ջուլիակյան, «Հայ զինվոր», 24 փետրվարի - 3 մարտի 2001, թիվ 7, էջ 11:

11. ՎԵՐԱԿԵՆԴԱՆԱՑՆԵԼՈՎ ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՇԽԱՐՀԱՄԱՐՏԻ ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ – Վահրամ Օրբելյան, «Սյունյաց աշխարհ», 27 օգոստոսի 2001, թիվ 19, էջ 5:

12. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ (1939-1945 թթ.) – Սանդրո Ջուլիակյան, «Հայ զինվոր», 19-26 մայիսի 2001, թիվ 19, էջ 14:

13. ԳԻՐՔ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶՈՐԱՄԻԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ – Սանդրո Զուլիակյան, «Հայ զինվոր», 30 մարտի - 6 ապրիլի 2002, թիվ 12, էջ 10:

14. ՊԱՏՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄՆԱՅՈՒՆ ՁԵՌՆԱՐԿ – Արմեն Կարապետյան, «Հայաստանի Հանրապետություն», 13 հունիսի 2002 թ., թիվ 111, էջ 5:

15. ԳԻՐՔ ԲԱՆԱԿԱՇԻՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ – Վահրամ Օրբեյյան, «Սյունյաց աշխարհ», 20 հունիսի 2002 թ., թիվ 15, էջ 8:

16. ՄԱՐՇԱԼԻ ՀԻՇԱՏԱԿԻՆ – «Հայ զինվոր», 20 նոյեմբերի - 7 դեկտեմբերի 2002 թ., թիվ 47, էջ 7:

17. ՀԱՅԵՐԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՄԵԾ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆԻՆ – Սանդրո Զուլիակյան, «Հայ զինվոր», 14-21 դեկտեմբերի, 2002 թ., թիվ 49, էջ 11:

18. МАРШАЛ ПОБЕДЫ - И.Х. БАГРАМЯН – Гагик Арутюнян, “Голос Армении”, 30 ноября 2002, № 132, с. 4.

19. МАРШАЛ ПОБЕДЫ – Р. Закиян, “Правда Армении”, 28 января - 4 февраля 2003, № 193, с. 4.

20. ՀԱՂԹԱՆԱԿԻ ՄԱՐՇԱԼԸ, Հ.Ք. ԲԱՂՐԱՄՅԱՆ – Գագիկ Հարությունյան, «Սյունյաց աշխարհ», 18 մարտի 2003, թիվ 6, էջ 5:

21. УЧАСТИЕ АРМЯНСКОГО НАРОДА В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ СОВЕТСКОГО СОЮЗА (1941-1945 гг.) – Сергей Малхасян, 16 февраля 2005 г., № 11, с. 7.

22. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՄԵԾ ԱՎԱՆԴԸ – Ալբերտ Քյուրքչյան, «Հայ զինվոր», 26 փետրվարի - 5 մարտի

2005, թիվ 7, էջ 12:

23. ДРУЖБА НАРОДОВ - ЗАЛОГ ПОБЕДЫ – А. Абрамов, газ. “Ветеран”, Москва, 2005, ноябрь, № 41, с. 9 (о монографии “Участие армянского народа в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941-1945 гг.”).

24. ՆՈՐ ԳԻՐՔ ԱՎԻԱՑԻԱՅԻ ՄԱՐՇԱԼԻ ՄԱՍԻՆ – Կորյուն Պապինյան, «Հայ զինվոր», 7-14 փետրվարի, 2006, թիվ 39, էջ 5:

25. ԳԻՐՔ ԱՐՑԱԽԻ ՄԱՐՇԱԼԻ ՄԱՍԻՆ – Հրանտ Աբրահամյան, «Ազատ Արցախ», 14 հոկտեմբեր, 2006, թիվ 123, էջ 5:

26. ԳԻՐՔ ԱՐՑԱԽԻ ՄԱՐՇԱԼԻ ՄԱՍԻՆ – Հրանտ Աբրահամյան, «Հայրենի եզերք», 2 նոյեմբերի 2006, թիվ 10, էջ 7-8:

27. ՍՊԱՍՎԱԾ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆ – Մ. Ահյան, «Մարտիկ», 16-23 դեկտեմբերի 2006, թիվ 50, էջ 6:

28. МАРШАЛ ХУДЯКОВ: НЕРАЗГАДАННАЯ ТАЙНА – Виталий Мороз, Москва, “Красная Звезда”, 24 января 2007 г.

29. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՄԵԾ ԱՎԱՆԴՆ – Մ. Ահյան, «Մարտիկ», 23-30 հունիսի 2007, թիվ 25, էջ 7 («Գեներալ-մայոր Վլադիմիր Ասատուրի Հայրապետյան» գրքի մասին):

30. ՆՈՐ ԳԻՐՔ – Մ. Ահյան, «Մարտիկ», 4-11 օգոստոսի 2007 թ., թիվ 31, էջ 7 («Հայ ռազմիկների մասնակցությունը Ստալինգրադյան ճակատամարտին» գրքի մասին):

31. ԼՈՒՅՍ Է ՏԵՍԵԼ «ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԻ ՄԱՍ-
ՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱ-ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ»
ԳԻՐՔԸ – Ալիս Ալավերդյան, «Հայ զինվոր», 7-14 հունիսի
2008, թիվ 29, էջ 7:

32. ԱՎԻԱՑԻԱՅԻ ՄԱՐՇԱԼ Ս.Ա. ԽՈՒՂՅԱԿՈՎ – Ա.Ա.
Խանփերյանց, «Հայ ռազմիկ», 12-19 հունիսի 2008, թիվ
27, էջ 6:

33. ՈՒՇԱԳՐԱՎ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ – «Հայ
ռազմիկների մասնակցությունը Խորհրդա-ֆիննական
պատերազմին 30.11.1939 - 13.03.1940» և “Маршал
авиации С.А. Худяков - А.А Ханферянц” (второе,
дополненное издание) – Ս. Ահյան, «Մարտիկ», 26
հունիսի 2008 թ., № 26, էջ 4:

34. УЧАСТИЕ ВОИНОВ - АРМЯН НАГОР-
НОГО КАРАБАХА И СЕВЕРНОГО АРЦАХА В
ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ СОВЕТСКОГО
СОЮЗА (1941-1945) – Грант Погосян, газ. “Ноев
Ковчег”, Москва, апрель 2009.

35. Նույն գրախոսության թարգմանությունը հայրեն
– տե՛ս «Արցախ», Ստեփանակերտ, թիվ 40, 4 ապրիլի
2009 թ. էջ 5:

36. ՆՎԵՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆԻ 65- ամյակին (“Вклад
Армянского народа в победу в Великой
Отечественной войне 1941-1945” գրքի մասին) – Մ.Ս.
«168 ժամ», 6-7 մայիսի 2010 թ., թիվ 46, էջ 16:

37. ОТ БРЕСТА ДО БЕРЛИНА (“Вклад
армянского народа в победу в Великой Отечественной
войне 1941-1945” и “Участие армянского народа в

Великой Отечественной войне 1941-1945” գրքերի մասին) – А.Товмасян, “Голос Армении”, 20 июля 2010 г., № 79, с. 6.

38. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԱՎԱՆԴՈՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՍՈՒՄ ՏԱՐԱԾ ՀԱՂԹԱՆԱԿՈՒՄ – «Այունյաց աշխարհ», 30 հուլիսի, 2010 թ., թիվ 14, էջ 8:

**Կ.Ա.ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԻ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՂ ՀՈՂՎԱԾՆԵՐ
СТАТЬИ В КОТОРЫХ ОСВЯЩЕНЫ
БИОГРАФИЯ К.А.АРУТЮНЯНА**

1. ЗНАТЬ СВОЮ ИСТОРИЮ, ПОМНИТЬ ГЕРОЕВ – “Республика Армения”, 6 мая 2005, № 33, с. 7-8.

2. АРМЕНИЯ-ФРОНТУ – статья доктора военных наук, профессора, полковника Сергея Тер-Григорянца в газете “Веруем - Հաւատամք”, Санкт-Петербург, 2007, № 5, с. 4.

3. ПИШЕТСЯ КНИГА – Владислав Кулецкий, газ. “Миасин - Միասին”, Минск, октябрь-ноябрь 2009, № 10, с. 9.

4. Մենք հաղթեցինք միասին – «Գիտություն», ապրիլ 2010, թիվ 4, էջ 8:

5. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՍԽՐԱՆՔԻ ԱՆԽՈՆՋ ՏԱՐԵԳԻՐԸ (Կլիմենտ Հարությունյան - 70) – «Գիտություն», մայիս 2010, թիվ 5, էջ 4:

6. АРМЯНСКІ АКЦЭНТ СЯБРОЎСТВА Ў
МІНСКУ – “Голас Радзімы”, Минск, 17 июня 2010,
№ 22, с. 1-2.

7. ԳՐՔԻ ՇՆՈՐՀԱՆԴԵՍ ԵՎ ՏՈՆԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ
ՄԻՆՍԿՈՒՄ – «Հայաստանի Հանրապետություն», 3
հունիսի 2010 թ., թիվ 102, էջ 3:

8. ԳՐՔԻ ՇՆՈՐՀԱՆԴԵՍ ԿԱՊԱՆՈՒՄ – «Սյունյաց
աշխարհ», 30 հունիսի 2010 թ., թիվ 14, էջ 2:

Կ.Ա.ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԻ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ БИОГРАФИЯ К.А.АРУТЮНЯНА

Կլիմենտ Ամասիայի Հարությունյանը ծնվել է 1940թ.
մայիսի 1-ին Հայաստանի Հանրապետության Սյունիքի
մարզի Կապան քաղաքում՝ շիկահողցի ծնողների ըն-
տանիքում: Հայրը եղել է դպրոցի տնօրեն, 1942-1943
թթ. Հայկական 89-րդ հրաձգային Թամանյան
դիվիզիայի 390-րդ հրաձգային դիվիզիայի շարքերում
մասնակցել Կովկասի ճակատամարտին, ծանր
վիրավորվել, պարգևատրվել Կարմիր աստղի
շքանշանով, վերադարձել հայրենի Կապան և աշխատել
որպես ՀԼԿԵՄ շրջկոմի 1-ին քարտուղար, այնուհետև
կոմունալ բաժնի վարիչ, տրիկոտաժի ֆաբրիկայի
հիմնադիր տնօրեն, Հայրենական մեծ պատերազմի
վետերանների խորհրդի նախագահ: Մայրը եղել է
բուժաշխատող և, չնայած բժշկական կրթությանը,
գերազանց գիտեր հայ գրականության դասականներին,

անգիր արտասանում էր նրանց աշխատություններից, երգում «Անուշ» օպերան մինչև վերջ, իր չորս երեխաների (2 տղա և 2 աղջիկ) մեջ անսահման սեր արթնացնում գեղարվեստական գրքերի ընթերցանության հանդեպ: Կ.Ա. Չարությունյանը 1947–1957թթ. սովորել և ավարտել է Կապանի թիվ 2 միջնակարգ դպրոցը: Դպրոցական տարիներին մասնակցել է քաղաքային գրադարանին կից գրական խմբակի պարապմունքներին, գրել արձակ և չափածո ստեղծագործություններ, տպագրվել շրջանային «Պղնձի համար» թերթում, «Ղափան» գրական ամսանախում, ակտիվ թղթակցել «Պիոներ» ամսագրին և «Պիոներ կանչ» թերթին: Դպրոցն ավարտելուց հետո աշխատանքի է անցել Կապանի մեքենատրակտորային կայանում, Կովկասյան շինմոնտաժային տրեստում որպես փականագործ, ապա ընդունվել Հայկական գյուղատնտեսական ինստիտուտի մեքենայացման ֆակուլտետը (սկզբում հեռակա, ապա ստացիոնար բաժին): 1961–1966թթ. սովորել և գերազանցությամբ ավարտել է Երևանի Խ.Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտի պատմա-լեզվագրական ֆակուլտետի պատմության ցերեկային բաժինը: Ինստիտուտում սովորելու տարիներին թղթակցել է ինստիտուտի «Մանկավարժ» թերթին, բարձր կուրսերում ղեկավարել Հայոց պատմության ուսանողական գիտական ընկերության աշխատանքները, հանդես եկել «Մեծ եղեռնը», «Հայ կամավորական շարժումը Առաջին համաշխարհային

պատերազմի տարիներին» հետաքրքիր, այն ժամանակվա համար շատ համարձակ զեկուցումներով, 1966թ. ապրիլի 25-28-ին մասնակցել է Բաթումիում կայացած Անդրկովկասյան հանրապետությունների մանկավարժական ինստիտուտների ուսանողական գիտական նստաշրջանին, կարդացել «Արևմտահայերի ազգային- ազատագրական շարժումը 1914–1916թթ.» զեկուցումը: 1966թ. սեպտեմբեր – 1968թ. դեկտեմբեր ամիսներին Կ.Ա. Չարությունյանն աշխատել է Չայաստանի նորագույն պատմության պետական կենտրոնական արխիվում որպես կրտսեր, ապա ավագ գիտաշխատող, ձեռք բերել արխիվային փաստաթղթերի հետ աշխատելու փորձ, «Բանբեր Չայաստանի արխիվների հանդեսում» տպագրել իր առաջին գիտական գործերը: Արխիվում աշխատելու տարիները զգալի չափով նպաստել են ապագա պատմաբան-գիտնականի ձևավորման և կայացման գործընթացին: 1968թ. ընդունվել է Չայաստանի գիտությունների ակադեմիայի պատմության ինստիտուտի ասպիրանտուրան (արտադրությունից կտրված) և 1971թ. հաջողությամբ ավարտել այն: Ավարտելուց հետո մինչև այսօր Կ.Ա. Չարությունյանն աշխատում է նույն ինստիտուտում սկզբում որպես կրտսեր, ապա՝ ավագ և առաջատար գիտաշխատող, իսկ 1994թ. հունիսից՝ «Չայ ժողովրդի մասնակցությունը Երկրորդ համաշխարհային և Չայրենական մեծ պատերազմներին» այնուհետև՝ «Չայ գիմվորականության պատմությունը» թեմատիկ խմբերի ղեկավար: 1979-ին պաշտպանել է

թեկնածուական, իսկ 1994-ին՝ դոկտորական ատենախոսություններ, ստացել պատմական գիտությունների թեկնածուի և դոկտորի գիտական աստիճաններ: Նա մասնագիտացել է Երկրորդ համաշխարհային և Հայրենական մեծ պատերազմին հայ ժողովրդի մասնակցության, հայկական ազգային զորամիավորումների և զինվորական մամուլի պատմության, հայ մարշալների և Հայկական բանակի գեներալների կենսագրությունների անհայտ էջերի լուսաբանման հիմնահարցերում: Կ.Ա.Հարությունյանը հրատարակել է 21 մենագրություն՝ 400 տպ. մամուլ ծավալով, համահեղինակ է 7 այլ գրքերի, մասնակցել արխիվային փաստաթղթերի ու նյութերի 4 ժողովածուի և «Հուշամատյան» հիմնակազմ քառօրյակի կազմման և խմբագրման աշխատանքներին: Գիտական հանդեսներում, ժողովածուներում և հանրագիտարանում տպագրել է 78 աշխատություն, միջազգային, հանրապետական, ակադեմիական և ինստիտուտային գիտաժողովներում հանդես եկել 30 զեկուցումներով, տպագրել Հայրենական մեծ պատերազմին հայ ժողովրդի մասնակցության հիմնահարցին վերաբերող պլակատներ, որոնք բաժանվել են հանրապետության բոլոր դպրոցներին ու զորամասերին, ուղարկվել Մոսկվա, Սանկտ-Պետերբուրգ, Վոլգոգրադ, Մինսկ և այլ քաղաքներ, հիմնահարցը լուսաբանող 96 հոդված տպագրել թերթերում: Գրքերի և հոդվածների մի զգալի մասը հրապարակվել է նաև ռուսերեն: Ռուսերեն և հայերեն կազմել է քարտեզներ նվիրված Հայրենական մեծ

պատերազմին հայ ժողովրդի մասնակցությանը, որոնք տեղ են գտել «Հայաստանի ազգային ատլաս» և «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության ատլաս» հիմնական գործերում: Բացի վերոհիշյալից Կ.Ա.Հարությունյանը խմբագրել է 28 և գրախոսել 14 գիրք: Նրա ղեկավարությամբ պաշտպանվել է 3 թեկնածուական ատենախոսություն և 1 մագիստրոսական թեզ, պաշտպանության է պատրաստվում ևս 2 թեկնածուական ատենախոսություն և 1 մագիստրոսական թեզ: Կ.Ա.Հարությունյանի ընդդիմախոսությամբ պաշտպանվել է 5 ատենախոսություն, որից 1-ը՝ դոկտորական: Գիտահետազոտական և գիտական կադրեր պատրաստելուն զուգընթաց նա տարիներ ծառույնակ զբաղվում է նաև մանկավարժական աշխատանքով՝ մի շարք բուհերում (Երևանի պետական համալսարանի Իջևանի մասնաճյուղ, Գավառի պետական համալսարան, Դավիթ Անհաղթ համալսարան) վարում պետական քննական հանձնաժողովների նախագահի պարտականություն: Նա ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի և ՀՀ պաշտպանության նախարարության ռազմապատմական թանգարանի գիտական խորհուրդների և ՀՀ ՊՆ «Մարշալ Բաղրամյան» հայրենասիրական կազմակերպության նախագահության անդամ է, երկար տարիներ հանդիսանում է ինստիտուտի արհկոմի նախագահ: Նրա գիտական հայրենանվեր աշխատանքն ըստ արժանվույն է գնահատվել ինչպես Հայաստանի Հանրապետությունում, այնպես էլ Ռուսաստանի Դաշնությունում:

1989թ. մայիսի 17-ին Կ.Ա.Չարությունյանը պարզևատրվել է ՅԽՍՀ ԳԱ Գովեստագրով, որը նրան է հանձնել Սոցիալիստական աշխատանքի կրկնակի հերոս, ՅԽՍՀ ԳԱ պրեզիդենտ, ակադեմիկոս Վիկտոր Չամբարձունյանը: Գիտական աշխատություններում և մամուլում էտրիդոլային Միության մարշալ, կրկնակի հերոս Յ.Ք.Բաղրամյանի ծննդյան 100-ամյակը լուսաբանելու համար Կ.Ա.Չարությունյանը 1997թ. նոյեմբերի 15-ին Չայաստանի Չանրապետության Պաշտպանության նախարար Վազգեն Սարգսյանի թիվ 619 հրամանով պարզևատրվել է «Մարշալ Բաղրամյան» մեդալով:

Ռազմահայրենասիրական գրականություն ստեղծելու բնագավառում կատարած շնորհակալ գործի համար Ռուսաստանի Դաշնության մունիցիպալ ակադեմիայի նախագահության 2004թ. սեպտեմբերի 6-ի թիվ 1 որոշմամբ Կ.Ա.Չարությունյանը պարզևատրվել է «Մ.Ա.Շոլոխովի 100-ամյակի առթիվ» հուշամեդալով: Չայ ժողովրդի մասնակցությունը Չայրենական մեծ պատերազմին հիմնահարցը բազմակողմանի և նորահայտ արխիվային փաստերի հիման վրա լուսաբանելու համար ՅՉ նախագահ Ռոբերտ Քոչարյանի` 2005թ. մայիսի 9-ի հրամանագրով Կ.Ա.Չարությունյանը պարզևատրվել է «1941–1945թթ. Չայրենական մեծ պատերազմում Չաղթանակի 60 տարին» հորեյանական մեդալով: 2007թ. ապրիլի 9-ին Կ.Ա. Չարությունյանն արժանացել է ՌԴ ԳԱ նախագահության և Ռուսաստանի պատմության ինստիտուտի “Պատվավոր դիպլոմի`УЧАСТИЕ АРМЯНСКОГО НАРОДА В ВЕ-

ЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ СОВЕТСКОГО СОЮЗА (1941–1945)” մենագրության համար: Բացի այդ Կ.Ա.Հարությունյանը 2009 թ. մայիսի 26-ին ՀՀ նախագահ Սերժ Սարգսյանի թիվ 123-Ա հրամանագրով Հանրապետության տոնի կապակցությամբ պարգևատրվել է «Սովսես Խորենացի» մեդալով, 2010 թ. ապրիլի 20-ին Հայրենական մեծ պատերազմի պատմության ուսումնասիրության ոլորտում ունեցած մեծ վաստակի համար արժանացել ՀՀ ԳԱԱ Վաստակագրի (թիվ 81), իսկ 2010 թ. հունիսի 29-ին ռազմահայրենասիրական գրականություն ստեղծելու բնագավառում ունեցած ներդրման, ինչպես նաև ծննդյան 70-ամյա հոբելյանի առթիվ Հայաստանի Հանրապետության Պաշտպանության նախարար Սեյրան Օհանյանի թիվ 723 հրամանով պարգևատրվել «Վազգեն Սարգսյան» մեդալով: Կ.Ա.Հարությունյանն ամուսնացած է, ունի մեկ տղա, երկու աղջիկ, չորս թոռ և մեկ թոռնուհի:

Климент Амасияевич Арутюнян родился 1 мая 1940 г. в г. Капан Сюникской области Республики Армения, в семье выходцев из с. Шикаох. Отец Амася Рубенович Арутюнян был директором школы. В 1942-1943 гг. в рядах 390-го стрелкового полка 89-й Армянской Таманской стрелковой дивизии он участвовал в битве за Кавказ, был тяжело ранен,

награжден орденом Красной Звезды. Вернувшись в родной Капан он работал 1-м секретарем райкома ВЛКСМ, затем - заведующим коммунального отдела горсовета, основателем и первым диктором Капанской трикотажной фабрики, председателем комитета ветеранов. Мать - Барушка Федоровна Арутюнян работала в городской поликлинике - медсестрой. Она отлично знала труды армянских классиков, наизусть декламировала целые поэмы и стихи, с начала до конца пела арии из оперы "Ануш" и опереты "Уш лини, нуш лини", своим четырем детям (2 сына и 2 дочери) воспитала любовь к чтению художественной литературы. К.А. Арутюнян в 1947-1957 гг. учился и окончил среднюю школу № 2 Капана. В школьные годы он участвовал в занятиях литературного кружка городской библиотеки, сочинял стихи и повести, которые были опубликованы в районной газете "Пгндзи амар", литературном альманахе "Капан", активно переписывался с редакциями журнала "Пионер" и газеты "Пионер канч". После окончания школы работал в капанском МТС, слесарем - в тресте "Кавстроймонтаж", затем поступил на факультет механизации Армянского сельскохозяйственного института (в начале заочно, потом очный). В 1961-1966 гг. К.А. Арутюнян с отличием окончил историко-филологический факультет (отделение истории) Армянского педагогического института им. Х. Абовяна. В годы учебы

он являлся корреспондентом студенческой газеты “Манкаварж”, в старших курсах руководил работой студенческого научного общества истории армянского народа, выступал с интересными и в то время смелыми докладами: “Геноцид армян в 1915 г.”, “Армянские добровольческие движения в Первой мировой войне”, 25-28 апреля 1966 г. участвовал в студентской научной конференции педагогических институтов Закавказья в Батуми, где выступал с докладом по теме: “Национально-освободительные движения западных армян в 1914-1916 гг.” С сентября 1966 г. по декабрь 1968 г. К.А. Арутюнян работал в Центральном государственном архиве новейшей истории Армении младшим, затем - старшим научным сотрудником, приобретая опыт работы с архивными документами, в журнале “Ведомости Архивов Армении”, напечатав свои первые научные труды. Годы работы в архиве немало способствовали становлению будущего ученого-историка. В 1968 г. К.А. Арутюнян поступил в аспирантуру Института истории АН Армении с отрывом от производства и в 1971 г. успешно окончил ее. После окончания по сей день работает в том же институте: вначале младшим, старшим, далее ведущим научным сотрудником, а с июня 1994 г. руководителем тематических групп “Участие армянского народа во Второй мировой и Великой Отечественной войнах” и “История армянского

воинства”. С 1979 г. - кандидат, а с 1994 г. - доктор исторических наук. К.А. Арутюнян является одним из ведущих специалистов республики по истории армянских национальных воинских формирований, участия армянского народа во Второй мировой и Великой Отечественной войнах и истории армянской военной печати. Он занимается также исследованием деятельности военачальников армян как Советской так и Армянской армии, автор 21 монографий (объемом 400 печатный лист), соавтор 7 других книг, составитель 4-х сборников архивных документов и материалов, 4-томника “Книга памяти”. В научных журналах, сборниках и энциклопедиях напечатал 78 трудов, в международных, республиканских, академических и институтских научных конференциях выступал 30-ю докладами, издал 3 плаката по теме участие армянского народа в Великой Отечественной войне, которые были распределены во всех школах республики, в воинских частях, отправлен в армянские общины Москвы, Санкт-Петербурга, Волгограда, Минска и т.д., в газетах напечатал 96 статей. Значительная часть книги, сборников и статей напечатаны также на русском языке. На армянском и русском языках составил карты, которые посвящены участию армянского народа в Великой Отечественной войне и напечатаны в “Национальном атласе Армении” и в “Атласе Нагорно-Карабахской Республики”. Кроме вышеуказанных

К.А. Арутюнян является редактором 28, рецензентом - 14 книг. Под его научным руководством были защищены 3 кандидатские диссертации и 1 магистерская дипломная работа. Для защиты готовятся 2 кандидатские диссертации и 1 магистерская дипломная работа. Под оппонентством К.А. Арутюняна были защищены 5 диссертации, из них - 1 докторская. Параллельно с научно-исследовательской и подготовкой научных кадров, он принимает участие также к преподавательской работе, в рядах вузов (Иджеванском филиале Ереванского государственного университета, Гаварском государственном университете, в университете Давид Анахт) являясь председателем государственной экзаменационной комиссии. К.А. Арутюнян является членом ученых советов Института истории НАН РА и Военно-исторического музея Министерства обороны РА. Он долгие годы является председателем профсоюзного комитета института. Являясь членом президиума патриотической общественной организации Республики Армения “Маршал Баграмян” проводит активную героико-патриотическую и воспитательную работу среди молодежи и населения республики. Его преданный родине научно-исследовательская работа по достоинству оценена как в Республике Армения, так и в Российской Федерации. 17 мая 1989 г. К.А. Арутюнян был награжден Почетной грамотой Президиума АН

Армении № 459, которую ему вручил дважды Герой Социалистического Труда, Президент Академии Наук Армении, академик Виктор Амазаспович Амбарцумян. За освещение в своих научных трудах и в печати 100-летия дважды Героя Советского Союза, Маршала Советского Союза И.Х. Баграмяна приказом министра обороны РА Вазгена Саргсяна за № 619 от 15 ноября 1997 г. К.А. Арутюнян был награжден медалью “Маршал Баграмян”.

За благородный труд в области военно-патриотического воспитания молодежи К.А. Арутюнян решением президиума муниципальной академии Российской Федерации за № 1 от 6 сентября 2004 г. был награжден памятной медалью “100-летия М.А. Шолохова”.

За всесторонние освящения проблемы участия армянского народа в Великой Отечественной войне на основе нововыявленных архивных документов, указом президента Республики Армения Роберта Кочаряна от 9 мая 2005 г. К.А. Арутюнян был награжден юбилейной медалью “60 лет Победы в Великой Отечественной войне 1941-1945”.

9 апреля 2007 г. К.А. Арутюнян за монографию “Участие армянского народа в Великой Отечественной войне Советского Союза (1941-1945)” был удостоен Почетным дипломом Президиума Российской Академии наук и Института Российской истории РАН. Кроме того К.А. Арутюнян указом

президента Республики Армения Сержа Саргсяна за № 123 А от 26 мая 2009 г. в связи с праздником Республики был награжден медалью “Мовсес Хоренаци”. 20 апреля 2010 г. за большую заслугу в изучение проблемы участия армянского народа в Великой Отечественной войне, К.А. Арутюнян был удостоен “Заслуженной грамоте” (“Вастакагир”) № 81 Президиума Национальной Академии Республики Армения, который ему вручил президент АН НАН РА академик Радик Мартиросян. За создание военно-патриотической литературы и в связи 70-летием со дня рождения К.А. Арутюнян, приказом министра обороны Республики Армения генерал-полковника Сейрана Оганяна за № 723 от 29 июля 2010 г. был награжден медалью “Вазген Саргсян”.

К.А. Арутюнян женат, имеет сына, двух дочерей, четырех внуков и одну внучку.

The Biography of Kliment Harutyunyan

Kliment Harutyunyan was born on May 1, 1940 in Kapan city, Syunik Region, Armenia.

His father Amassya Harutyunyan was the headmaster of a school. In 1942-1943 he participated in the ranks of the 390-th Rifle Regiment of the 89-th Armenian Tamanyan Rifle Division in the battle for the Caucasus where he

was badly wounded and was awarded the Order of the Red Star. After returning to his native Kapan he worked as the first secretary of the Young Communist League, later as the head of the municipal department of the Town Soviet. He was the founder and the first director of the knitted-goods factory and also the chairman of the committee of veterans.

His mother Barushka Harutyunyan worked in the polyclinic as a nurse. She perfectly knew the works of Armenian classics and recited the whole poems and rhymes. She sang arias from “Anush” opera to her four children – two sons and two daughters. In her children she nurtured love for reading.

From 1947 to 1957 Kliment Harutyunyan went to school #2 in Kapan. During his school years he attended the school library club in the town library, wrote verses and stories, which were published in the district newspaper “Pghndzi Amar” and in the literary almanac “Kapan”. He was also in correspondence with the editorial offices of “Pioner” journal and “Pioner Kanch” newspaper.

After leaving school he worked as a metal craftsman in the “Kavtstroimontage” then entered the mechanization department of Yerevan Agricultural University – first as an external student later as a full-time student. From 1961 to 1966 Kliment Harutyunyan was a student of the Historical-Philological University after Khachatur Abovyan. He graduated with honours. At the university he was a correspondent of the student newspaper

“Mancavarge”, managed the work of the student scientific society of the history of the Armenian people, gave interesting and daring speeches – “The Genocide of the Armenians in 1915” and “The Armenian Voluntary Movement in World War I”. On April 25-28, 1966 he participated in the student scientific conference of the Pedagogical Institutes of Transcaucasia in Batumi where he gave a talk on the national liberation movement of West Armenians in 1914-1916. From September 1966 to December 1968 Kliment Harutyunyan worked in the Central State Archives of the Modern History of Armenia as a junior and then senior research worker. He excelled wide experience in working with archive documents. He published his first scientific works in the journal “The Record of Archives of Armenia”. The years of work in archives shaped him as a future scientist-historian. In 1968 Kliment Harutyunyan entered the post-graduate studentship of the Institute of History of the Academy of Science of Armenia and in 1971 brilliantly graduated from it.

After graduating and up to now Kliment Harutyunyan has been working in the same Institute as a junior, senior and then leading research worker. Since June 1994 he has been the leader of the thematic groups “The Participation of the Armenian People in World War II and the Great Patriotic War” and “The History of the Armenian Army”.

From 1979 he is a Candidate, and from 1994 a Doctor of Historical Sciences.

Kliment Harutyunyan is one of the leading Armenian specialists in the history of Armenian national military formation, the participation of the Armenian people in World War II and the Great Patriotic War and the history of the Armenian military press.

He conducts researches of the activities of the military leaders, Armenians by origin, both in the Soviet and Armenian Armies.

He is the author of 21 monographs (400 printed pages), co-author of 7 other books, the author of 4 collections of archive documents and materials, "The Book of Memory" in 4 volumes. He published 78 works in scientific journals, collections and encyclopedias. He gave 30 talks at international, republican, academic and institute scientific conferences. He also published 3 placards on the participation of the Armenian people in the Great Patriotic War which were distributed to all the schools and military units in Armenia and the Armenian communities in Moscow, Saint-Petersburg, Volgograd, Minsk, etc. He published 96 articles.

A considerable number of his books, collections and articles have been translated into Russian. He made some charts in the Armenian and Russian languages, which were dedicated to the participation of the Armenian people in the Great Patriotic War and were published in "The

National Atlas of Armenia” and in “The Atlas of Nagorno-Karabakh”.

Kliment Harutyunyan is also the editor of 28 and the reviewer of 14 books. Three master’s degrees and one thesis were maintained under his leadership. Two master’s theses are in the process. He acted as opponent to 5 dissertations, one of which was the doctor’s.

Along with the research work and training of the scientific associates he lectured in a number of higher educational institutions such as the Ijevan branch of Yerevan State University and David Anhakht University. He was the chairman of the state examining board.

Kliment Harutyunyan is a member of the academic councils of the Institute of History of the Academy of Science in Armenia and the Military Historical Museum of the Ministry of Defence of Armenia.

Kliment Harutyunyan has been the chairman of the professional committee of the Institute.

Being a member of the presidium of the Armenian Patriotic public organization “Marshal Baghramyan”, Kliment Harutyunyan holds the active heroic patriotic and educational activities among the youth and the population of the republic. His patriotic scientific research work was highly appreciated both in Armenia and Russia. On May 17, 1989 Kliment Harutyunyan was awarded an honourable certificate N459 of the presidium of the Academy of Science of Armenia which was presented to him by twice the Hero of Socialist Labour the

President of the Academy of Science of Armenia Academic Victor Hambartsumyan for the enlightenment of the 100-th anniversary of twice the Hero of the Soviet Union Marshal of the Soviet Union I. Baghramyan authorized by the Minister of Defense of Armenia Vazgen Sargsyan N619 dated November 15, 1997.

Kliment Harutyunyan was awarded a memorable medal "One Hundredth Anniversary of M. Sholokhov" for his noble work in the sphere of military patriotic education of the youth. The medal was authorized by the presidium of the municipal academy of the Russian Federation.

For the thorough enlightenment of the problem of the participation of the Armenian people in the Great Patriotic War on the basis of the archive documents newly brought to light Kliment Harutyunyan was awarded a commemorative medal "60 years of the Victory in the Great Patriotic War of 1941-1945" authorized by the president of Armenia Robert Kocharyan on May 9, 2005.

On April 9, 2007 Kliment Harutyunyan was awarded an honourable diploma of the Presidium of the Russian Academy of Science and the Institute of the History of Russia of the Russian Academy of Science for the monograph "The Participation of the Armenian People in the Great Patriotic War of the Soviet Union (1941-1945)". Besides, in connection with the commemoration of the Republic Kliment Harutyunyan was awarded the Medal of Movses Khorenatzi authorized by the president of Armenia Serzh Sargsyan (N123A dated May 26, 2009).

On April 2010 Kliment Harutyunyan was awarded a “Certificate For the Distinguished Work” (“Vastakagir”) N81 of the Presidium of the National Academy of Armenia which he was presented by the president of the Academy of Science of Armenia Academic Radic Martirosyan for the merit in the study of the problem of the participation of the Armenians in the Great Patriotic War.

For the creation of the military patriotic literature and in connection with his 70-th anniversary Kliment Harutyunyan was awarded a medal “Vazgen Sargsyan” in accordance with the order N723 dated July 29, 2010 authorized by the Minister of Defence of Armenia Colonel-General Seiran Ohanyan.

Kliment Harutyunyan is married and has a son and two daughters, four grandsons and a granddaughter.

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴՈԿՏՈՐ
ԿԼԻՄԵՆՏ ԱՄԱՍԻԱՅԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԻ
ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ

Կազմողներ՝ **Գրիշա Նարինանի Հարությունյան**
Կարինե Արտյուշայի Հարությունյան
Составители: **Гриша Нариманович Арутюнян**
Карине Артюшевна Арутюнян

Խմբագիր՝ **Սվետլանա Ամասիայի Հարությունյան**
Редактор: **Светлана Амасияевна Арутюнян**

Հրատ. պատվեր № 275
Հանձնված է տպագրության 18.08.2010 թ.
Չափսը՝ 60 × 84 $\frac{1}{32}$: Օֆսեթ տպագրություն, թուղթ № 1
4.25 տպ. մանուլ: Տպաքանակը՝ 200 օրինակ

ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատարակչության տպարան,
Երևան, Մարշալ Բաղրամյան 24